

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΙΖ΄ - ΣΥΝΟΔΟΣ Γ΄

**ΕΚΘΕΣΗ
ΤΗΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΜΟΝΙΜΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ
ΙΣΟΤΗΤΑΣ, ΝΕΟΛΑΙΑΣ
ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ**

ΠΡΟΕΔΡΙΑ: ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΒΟΥΤΣΗ

ΑΘΗΝΑ 2018

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I.	Συγκρότηση – Σύνθεση και αντικείμενο της Επιτροπής	5
II.	Συνεδριάσεις της Επιτροπής και πρόσωπα που κλήθηκαν σε ακρόαση.....	7
III.	Εισηγήσεις... ..	13
	A) Θέματα Ισότητας των Φύλων	15
	<u>Εισηγήτρια:</u> Ελένη Σταματάκη	
	B) Θέματα Νεολαίας	25
	<u>Εισηγήτρια:</u> Παναγιώτα Δριτσέλη	
	Γ) Θέματα Δικαιωμάτων του Ανθρώπου	29
	<u>Εισηγητές:</u> Θεοδώρα Μεγαλοοικονόμου - Γεώργιος Ψυχογιός	
IV.	Έγκριση της Έκθεσης της Επιτροπής.....	45

ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΙΖ΄ - ΣΥΝΟΔΟΣ Γ΄

ΕΙΔΙΚΗ ΜΟΝΙΜΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
ΙΣΟΤΗΤΑΣ, ΝΕΟΛΑΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΕΚΘΕΣΗ

ΤΗΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΜΟΝΙΜΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ
ΙΣΟΤΗΤΑΣ, ΝΕΟΛΑΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΠΡΟΣ ΤΗ ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ι. ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ – ΣΥΝΘΕΣΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Κατά τη Γ΄ Τακτική Σύνοδο της ΙΖ΄ Περιόδου, η Ειδική Μόνιμη Επιτροπή Ισότητας, Νεολαίας και Δικαιωμάτων του Ανθρώπου συνεστήθη με την υπ΄ αρ. πρωτ. 1346/923, από 26 Ιανουαρίου 2018, απόφαση του Προέδρου της Βουλής, σύμφωνα με το άρθρο 43 Α του Κανονισμού της Βουλής.

Η Επιτροπή συγκροτείται από είκοσι ένα (21) μέλη και αποτελέσθηκε από τους Βουλευτές/τριες, κυρίους και κυρίες: Παναγιώτα Δριτσέλη, Χουσεΐν Ζεϊμπέκ, Γεώργιο Καΐσα, Αϊχάν Καρά Γιουσούφ, Ευφροσύνη (Φρόσω) Καρασαρλίδου, Αστέριο Καστόρη, Θεοδώρα Μεγαλοοικονόμου, Ελισσάβετ Σκούφα, Αφροδίτη Σταμπουλή, Γεώργιο Ψυχογιό, Μαρία Αντωνίου, Άννα - Μισέλ Ασημακοπούλου, Σοφία Βούλτεψη, Κωνσταντίνο Κουκοδήμο, Ελένη Ράπτη, Χαρούλα (Χαρά) Κεφαλίδου, Ιωάννη Αϊβατίδη, Ιωάννη Γκιόκα, Κωνσταντίνο Κατσίκη, Αναστάσιο Μεγαλομύστακα και Γεώργιο Μαυρωτά.

Πρόεδρος της Επιτροπής εξελέγη, στις 6 Φεβρουαρίου 2018, η κυρία Αφροδίτη Σταμπουλή. Το αξίωμα της Α΄ Αντιπροέδρου της Επιτροπής κατέλαβε η κυρία Σοφία Βούλτεψη και της Β΄ Αντιπροέδρου η κυρία Χαρούλα (Χαρά) Κεφαλίδου. Για το αξίωμα του Γραμματέα δεν υπεβλήθη πρόταση υποψηφιότητας.

Ο Βουλευτής, κ. Γεώργιος Καΐσας, που περιλαμβάνετο στην αρχική σύνθεση της Επιτροπής, αντικαταστάθηκε από τη Βουλευτριά, κυρία Μερόπη Τζούφη, σύμφωνα με την υπ΄ αρ. πρωτ. 2386/1689, από 12 Φεβρουαρίου 2018, απόφαση του Προέδρου της Βουλής. Η Βουλευτριά, κυρία Μερόπη Τζούφη, αντικαταστάθηκε από τη

Βουλευτρία, κυρία Ελένη Σταματάκη, σύμφωνα με την υπ' αρ. πρωτ. 3370/2388, από 5 Μαρτίου 2018, απόφαση του Προέδρου της Βουλής.

Αντικείμενο της Επιτροπής, σύμφωνα με το άρθρο 43 Α του Κανονισμού της Βουλής, είναι «αα) *Η μελέτη, η έρευνα και η διατύπωση προτάσεων με σκοπό την προώθηση στην εκπαίδευση, στην οικογένεια και στους άλλους κοινωνικούς θεσμούς της αρχής της ισότητας των φύλων, ιδίως σε θέματα απασχόλησης, σεβασμού και προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου και κάθε άλλη ενέργεια που συμβάλλει στην κατοχύρωση και εφαρμογή της αρχής αυτής από τη Διοίκηση και τους, εν γένει, δημόσιους φορείς, κατά τους ορισμούς της παραγράφου 2 του άρθρου 4 και της παραγράφου 2 του άρθρου 116 του Συντάγματος.*

ββ) *Η παρακολούθηση των αναγκών και των προβλημάτων της νεολαίας, η υποβολή συναφών προτάσεων, σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, προς κάθε αρμόδιο φορέα, η διερεύνηση της δυνατότητας συνεργασίας με τα Κοινοβούλια άλλων χωρών και διεθνείς οργανισμούς σε θέματα που απασχολούν τους νέους, η ανάληψη πρωτοβουλιών και δραστηριοτήτων για την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους, καθώς και η αξιολόγηση των απόψεων που διατυπώνονται στις συνόδους της Βουλής των Εφήβων και η προώθησή τους στους αρμόδιους Υπουργούς».*

Ειδικότερα, η παράγραφος 2 του άρθρου 4 του Συντάγματος ορίζει ότι «Οι Έλληνες και οι Ελληνίδες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις».

Η παράγραφος 2 του άρθρου 116 παρέχει ρητό συνταγματικό θεμέλιο για τη λήψη από τον νομοθέτη μέτρων θετικής δράσης και αποβλέπει στη συνολική εξισορρόπηση των πραγμάτων και την αποκατάσταση, σε γενικότερο επίπεδο, της ισότητας των δύο φύλων. Με τη διάταξη αυτή επιλύονται ερμηνευτικά προβλήματα και αποσαφηνίζεται ότι «Δεν αποτελεί διάκριση λόγω φύλου η λήψη θετικών μέτρων για την προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών. Το Κράτος μεριμνά για την άρση των ανισοτήτων, που υφίστανται στην πράξη, ιδίως σε βάρος των γυναικών».

Η Επιτροπή πραγματοποίησε 12 συνεδριάσεις, συνολικής διάρκειας 34 ωρών και 5 λεπτών, περίπου, κατά τις οποίες εκλήθησαν σε ακρόαση, προς ενημέρωση των μελών της, Υπουργοί, Γενικοί Γραμματείς Υπουργείων, δημόσιοι λειτουργοί, ακαδημαϊκοί, ειδικοί επιστήμονες και εκπρόσωποι Φορέων, Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων και Διεθνών Οργανισμών, όπως εμφανίζεται στο αντίστοιχο Κεφάλαιο της Έκθεσης.

II. ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΑ ΠΟΥ ΚΛΗΘΗΚΑΝ ΣΕ ΑΚΡΟΑΣΗ

1. Συνεδρίαση της 7ης Νοεμβρίου 2017

Θέμα ημερήσιας διάταξης:

Συζήτηση επί της Εκθέσεως (έτους 2016) της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.

Τα μέλη των Επιτροπών ενημέρωσε ο κ. Γεώργιος Σταυρόπουλος, Πρόεδρος της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, καθώς και οι κυρίες Μαρία Γαβουνέλη και Έλλη Βαρχαλαμά, Α΄ Αντιπρόεδρος και Β΄ Αντιπρόεδρος της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, αντιστοίχως.

* (κοινή συνεδρίαση με Διαρκή Επιτροπή Δημόσιας Διοίκησης, Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης και Ειδική Μόνιμη Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας)

2. Συνεδρίαση της 20ης Δεκεμβρίου 2017

Θέμα ημερήσιας διάταξης:

Συζήτηση επί των εισηγήσεων που θα συμπεριληφθούν στην Έκθεση της Επιτροπής και έγκριση της Έκθεσης.

3. Συνεδρίαση της 6ης Φεβρουαρίου 2018

Θέμα ημερήσιας διάταξης:

Εκλογή Προεδρείου.

4. Συνεδρίαση της 8ης Φεβρουαρίου 2018

Θέματα ημερήσιας διάταξης:

- α) Προγραμματισμός των εργασιών της Επιτροπής.
- β) Επανασυγκρότηση της Υποεπιτροπής για την Καταπολέμηση της Εμπορίας και της Εκμετάλλευσης Ανθρώπων.

5. Συνεδρίαση της 27ης Φεβρουαρίου 2018

Θέμα ημερήσιας διάταξης:

Ισόρροπη συμμετοχή στα κέντρα λήψης αποφάσεων.

Τα μέλη της Επιτροπής ενημέρωσαν οι κυρίες: Φωτεινή Κούβελα, Γενική Γραμματέας Ισότητας των Φύλων, Θεοφανία Παπαδοπούλου, Πολιτική Επιστήμων – Στέλεχος του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.), Φωτεινή Βρύνα, Επικεφαλής της Δομής Τομέα Ισότητας της Ένωσης Περιφερειών Ελλάδας (ΕΝ.Π.Ε.), Μαρία Στρατηγάκη, Αντιδήμαρχος Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Πρόνοιας και Ισότητας του Δήμου Αθηναίων, Δέσποινα Λογιάδου, Αντιπρόεδρος του Πανελλαδικού Δ.Σ. της Ένωσης Γυναικών Ελλάδος (Ε.Γ.Ε.), Λίλιαν Γαζή, Γενική Γραμματέας της Κίνησης

Δημοκρατικών Γυναικών, Αθηνά Λαζαρίδου, Μέλος του Προεδρείου της Ομοσπονδίας Γυναικών Ελλάδας (Ο.Γ.Ε.), Ευτυχία (Έφη) Μπέκου, Γενική Γραμματέας του Πολιτικού Συνδέσμου Γυναικών, Μαρία Λιάπη, Κοινωνιολόγος – Νόμιμη Εκπρόσωπος του Κέντρου Γυναικείων Μελετών και Ερευνών «ΔΙΟΤΙΜΑ» και Διονυσία Βωβού, Πρόεδρος της Οργάνωσης Γυναικείων Δικαιωμάτων «ΤΟ ΜΩΒ».

6. Συνεδριάσεις της 8ης, 13ης, 15ης και 22ας Μαρτίου 2018

Θέμα ημερήσιας διάταξης:

Επεξεργασία και εξέταση του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων «I) Κύρωση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας και προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας, II) Ενσωμάτωση της 2005/214/ΔΕΥ απόφασης – πλαίσιο, όπως τροποποιήθηκε με την απόφαση – πλαίσιο 2009/299/ ΔΕΥ, σχετικά με την εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης επί χρηματικών ποινών και III) Άλλες διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων».

* (κοινές συνεδριάσεις με Διαρκή Επιτροπή Δημόσιας Διοίκησης, Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης)

7. Συνεδρίαση της 13ης Μαρτίου 2018

Θέμα ημερήσιας διάταξης:

Το Σώμα Ελλήνων Προσκόπων. Δράσεις και Προοπτικές.

Τα μέλη των Επιτροπών ενημέρωσαν ο Πρόεδρος του Δ.Σ. του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων, κ. Ισίδωρος Κανέτης και ο Γενικός Έφορος του Δ.Σ. του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων, κ. Χριστόφορος Μητρομάρας.

* (κοινή συνεδρίαση με Διαρκή Επιτροπή Μορφωτικών Υποθέσεων)

8. Συνεδρίαση της 2ας Μαΐου 2018

Θέμα ημερήσιας διάταξης:

Πορεία σχεδίου για την κοινωνική ένταξη των Ρομά.

Τα μέλη της Επιτροπής ενημέρωσαν οι κύριοι και οι κυρίες: Αικατερίνη Γιάντσιου, Ειδική Γραμματέας Κοινωνικής Ένταξης των Ρομά του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Λάμπρος Μπαλτσιώτης, Ειδικός Τομεακός Γραμματέας Ιθαγένειας του Υπουργείου Εσωτερικών, Παιδείας και Θρησκευμάτων, Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Μίλτος Παύλου, Ανώτερος Διαχειριστής Προγραμμάτων Κοινωνικής Έρευνας του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA), Καλλιόπη Λυκοβαρδή, Βοηθός

Συνήγορος του Πολίτη στον Κύκλο Ίσης Μεταχείρισης, Φωτεινή Βρύνα, Επικεφαλής του Τομέα Ισότητας της Ένωσης Περιφερειών Ελλάδας (ΕΝ.Π.Ε.) – Περιφερειακή Σύμβουλος Αττικής, Βασίλειος Πάντζος και Ηλίας Γιαννόπουλος, Πρόεδρος και Νομικός Εκπρόσωπος της Πανελλαδικής Συνομοσπονδίας Ελλήνων Ρομ «ΕΛΛΑΝ ΠΑΣΣΕ», αντίστοιχα, Μανώλης Ράντης, Μέλος της ΜΚΟ HEROMACT – Διευθυντής Δικτύου ROM – Εθνικός Συντονιστής του Μηχανισμού Παρακολούθησης της Υλοποίησης της Εθνικής Στρατηγικής για την Ένταξη των Ρομά στην Ελλάδα, Κωνσταντίνος Παϊτέρης και Χρήστος Μαρτζέλος, Πρόεδρος και Μέλος της Ένωσης Ελλήνων Ρομά Διαμεσολαβητών και Συνεργατών τους, αντίστοιχα.

9. Συνεδρίαση της 24ης Μαΐου 2018

Θέμα ημερήσιας διάταξης:

Γυναικεία εργασία – γυναικεία ανεργία.

Τα μέλη της Επιτροπής ενημέρωσαν οι κύριοι και οι κυρίες: Μαρία Καραμεσίνη, Πρόεδρος του Δ.Σ. - Διοικήτρια του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ), Βασιλική Τσιώλη, Προϊσταμένη της Διεύθυνσης Ατομικών Ρυθμίσεων του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Κατερίνα Λουκίδου, Προϊσταμένη Σχεδιασμού, Ανάπτυξης Προτύπων και Δημιουργίας Πολιτικών Ισότητας των Φύλων της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων (ΓΓΙΦ), Καλλιόπη Λυκοβαρδή, Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη στον Κύκλο Ίσης Μεταχείρισης, Έλλη Βαρχαλαμά, Νομική Σύμβουλος και Μέλος της Γραμματείας Γυναικών της Γενικής Συνομοσπονδίας Εργατών Ελλάδος (ΓΣΕΕ), Μαρκέλλα Δουνεζάκη, εργαζόμενη μητέρα ιδιωτικού τομέα, Ιωάννα Προφύρη, Επιστημονικό Στέλεχος της Γενικής Συνομοσπονδίας Επαγγελματιών Βιοτεχνών Εμπόρων Ελλάδος (ΓΣΕΒΕΕ) και Μαρία Λιάπη, Κοινωνιολόγος – Νόμιμη Εκπρόσωπος του Κέντρου Γυναικείων Μελετών και Ερευνών «ΔΙΟΤΙΜΑ».

10. Συνεδρίαση της 1ης Ιουνίου 2018

Θέμα ημερήσιας διάταξης:

Ανεργία νέων – Πολιτικές καταπολέμησης.

Τα μέλη της Επιτροπής ενημέρωσαν οι κύριοι και οι κυρίες: Κωνσταντίνα Κούνεβα, Ευρωβουλευτρια, Αθανάσιος Ηλιόπουλος, Υφυπουργός Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Πausανίας – Ανδρέας Παπαγεωργίου, Γενικός Γραμματέας Δια Βίου Μάθησης και Νέας Γενιάς του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων και Ιωάννης Πούπκος, Υπεύθυνος Γραμματέας Νέων της Γενικής Συνομοσπονδίας Εργατών Ελλάδος (ΓΣΕΕ).

11. Συνεδρίαση της 13ης Ιουνίου 2018

Θέμα ημερήσιας διάταξης:

Τα δικαιώματα του ανθρώπου και το κράτος δικαίου στην Ελλάδα – Προκλήσεις.

Τα μέλη των συναρμόδιων Κοινοβουλευτικών Επιτροπών ενημέρωσαν οι κύριοι και οι κυρίες: Ελισάβετ Συμεωνίδου – Καστανίδου, Καθηγήτρια – Κοσμητόρισσα της Νομικής Σχολής του ΑΠΘ και μέλος του Δ.Σ. του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA), Μαρία Μουσμούτη, Λέκτορας στο Πανεπιστήμιο του Λονδίνου – Εκτελεστική Διευθύντρια στο Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου «Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου» (Φορέας Υλοποίησης Προγράμματος FRA), Ιωάννης Ιωαννίδης, Αντιπρόεδρος της Ελληνικής Ένωσης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (Φορέας Υλοποίησης Προγράμματος FRA) και Κωνσταντίνος Τσιτσελίκης, Καθηγητής του Πανεπιστημίου Μακεδονίας και αναπληρωματικό μέλος του Δ.Σ. του FRA.

* (κοινή συνεδρίαση με Διαρκή Επιτροπή Ευρωπαϊκών Υποθέσεων και Διαρκή Επιτροπή Δημόσιας Διοίκησης, Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης)

12. Συνεδρίαση της 3ης Ιουλίου 2018

Θέματα ημερήσιας διάταξης:

α) Συζήτηση σχετικά με τη σύνταξη της Έκθεσης της Επιτροπής και ορισμός εισηγητών, κατά θέματα.

β) Προκαταρκτικές παρατηρήσεις της Αντιπροσωπείας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Εξευτελιστικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (CPT), μετά την ad hoc επίσκεψη στην Ελλάδα (10 – 19 Απριλίου 2018).

Τα μέλη της Επιτροπής ενημέρωσαν οι κύριοι και οι κυρίες: Τζανέτος Φιλιππάκος, Γενικός Γραμματέας Συντονισμού Θεμάτων Αλλοδαπών, Υπηκόων Τρίτων Χωρών και Παράτυπης Μετανάστευσης του Υπουργείου Εσωτερικών, Γεώργιος Καραΐσκος, Αστυνομικός Διευθυντής της Διεύθυνσης Διαχείρισης Μετανάστευσης του Αρχηγείου της ΕΛ.ΑΣ., Ευύχιος Φυτράκης, Γενικός Γραμματέας Αντεγκληματικής Πολιτικής του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Γεώργιος Γιαννόπουλος, Γενικός Γραμματέας του Υπουργείου Υγείας, Γεώργιος Νικολόπουλος, Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη (Κύκλος Δικαιωμάτων του Ανθρώπου), Αλεξάνδρα Μοσχοπούλου, Ειδική Επιστημόνισσα στον Κύκλο Δικαιωμάτων του Παιδιού, Μαρίνα Βουτσίνου, Ειδική Επιστημόνισσα στον Κύκλο Ίσης Μεταχείρισης και Αιμιλία Πανάγου, Ειδική Επιστημόνισσα στον Κύκλο Κοινωνικής Προστασίας του Συνηγόρου του Πολίτη, Μαρία Γαβουνέλη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Διεθνούς Δικαίου – Α΄ Αντιπρόεδρος της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) και Σοφία Βιδάλη, Καθηγήτρια Εγκληματολογίας και Αντεγκληματικής Πολιτικής

– Μέλος της ΕΕΔΑ, Ερασμία Ρουμανά και Γεώργιος Δαφνής, Μέλη του Τομέα Προστασίας της Αντιπροσωπείας της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες στην Ελλάδα και Εύα Κοσσέ, Ερευνήτρια για την Ελλάδα στον Οργανισμό «Human Rights Watch».

III. ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

A. ΘΕΜΑΤΑ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ

ΕΙΣΗΓΗΤΡΙΑ: ΕΛΕΝΗ ΣΤΑΜΑΤΑΚΗ

27 Φεβρουαρίου 2018: Συνεδρίαση με θέμα «Ισόρροπη συμμετοχή στα κέντρα λήψης αποφάσεων».

Σημεία που επισημάνθηκαν από θεσμικούς φορείς και γυναικείες οργανώσεις για το θέμα της ισόρροπης συμμετοχής στα κέντρα λήψης αποφάσεων:

1) Η παρουσία των γυναικών στις ηγετικές θέσεις στα όργανα λήψης αποφάσεων, στο σύνολο των πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών αποφάσεων, στη χώρα μας, είναι περιορισμένη και πολύ χαμηλή σε σχέση με τον μέσο ευρωπαϊκό όρο.

2) Η μειωμένη συμμετοχή και παρουσία των γυναικών στις πολιτικές διαδικασίες, σε κεντρικό ή τοπικό επίπεδο, αποτελεί **έλλειμμα δημοκρατίας, καταστρατήγηση της Αρχής της Ισότητας και σύμπτωμα κοινωνιών που είναι ακόμα εξαρτημένες από έμφυλα στερεότυπα και προκαταλήψεις.**

3) Η χώρα μας είναι η χώρα με τη χαμηλότερη θέση σύμφωνα με τους δείκτες του Ευρωπαϊκού Ινστιτούτου για την Ισότητα των Φύλων.

4) Ο στόχος της ισόρροπης συμμετοχής γυναικών και ανδρών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων **αποσκοπεί στη δημιουργία μιας ισορροπίας, η οποία μπορεί να καθρεφτίσει και τον τρόπο σύστασης της κοινωνίας μας, γεγονός που την καθιστά και ιδιαίτερα αναγκαία.**

Για τη Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων η ισόρροπη συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα λήψης των αποφάσεων συνιστά πεδίο άμεσης προτεραιότητας και ταυτόχρονα αποτελεί άξονα του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Ισότητα των Φύλων της περιόδου 2016 – 2020.

Σκοπός είναι η παρουσία των γυναικών με όρους ισότητας σε όλα τα αντίστοιχα επιμέρους πεδία, στο Κοινοβούλιο, στην Ευρωβουλή, στην Κυβέρνηση, στην Τοπική και την Περιφερειακή Αυτοδιοίκηση, στα πολιτικά κόμματα, στο συνδικαλιστικό κίνημα, στους κοινωνικούς εταίρους, στα διοικητικά συμβούλια των δημόσιων οργανισμών και φορέων, των επιχειρήσεων του ιδιωτικού τομέα, στους οικονομικούς οργανισμούς και στην κοινωνία των πολιτών.

Χρειάζεται και πρέπει να επιτευχθεί:

– Να δημιουργούνται **προγράμματα και επιμορφωτικά σεμινάρια** για την ενθάρρυνση και την υποστήριξη της συμμετοχής των γυναικών σε θέσεις πολιτικής ευθύνης και εκπροσώπησης, έτσι ώστε να φτάσουμε ένα στόχο: να υπάρχει **αντιπροσώπευση των γυναικών, ισόρροπη, 50 - 50.**

– Όλες οι **γυναικείες οργανώσεις, μαζί με τη Γενική Γραμματεία Ισότητας, μαζί με όλα τα κόμματα του δημοκρατικού τόξου, να συνεργαστούν, ώστε να μπορέσουμε να υλοποιήσουμε το 50-50.**

– Τα πρότυπα γυναικών εργασίας και αγώνα να προβάλλονται στη μέση εκπαίδευση με ειδικά μαθήματα, τα οποία θα εκπαιδεύουν τους νέους ανθρώπους για την ισότητα.

– Αν και **διαθέτουμε το πιο προωθημένο οικογενειακό δίκαιο**, που συνοδεύεται από μια πολύ προοδευτική νομοθεσία, **υπάρχει ανάγκη διαφώτισης της κοινής γνώμης, όσον αφορά στην υιοθέτηση της νομοθεσίας μέσα στην οικογένεια. Ως εκ τούτου, απαιτείται εκστρατεία ευαισθητοποίησης.**

– **Να εμπλουτιστεί η ατζέντα των Μ.Μ.Ε.,** με θέματα σχετικά με την ανάδειξη του κοινωνικού ρόλου των γυναικών και την άρση των στερεοτυπικών προτύπων.

– Πρόβλεψη για **το υποχρεωτικό συγκεκριμένο ποσοστό των γυναικών στις πολιτικές διαδικασίες.**

– **Η συμμετοχή των γυναικών στη διοίκηση των μεγάλων εταιρειών και επιχειρήσεων.**

Η ισόρροπη συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα λήψης αποφάσεων αποτελεί:

– **Από άποψη ανθρωπίνων δικαιωμάτων,** η ισόρροπη συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα λήψης αποφάσεων αποτελεί προϋπόθεση για την υλοποίηση της αρχής της ισότητας των φύλων.

– **Από άποψη αξιοποίησης ανθρώπινων πόρων,** η σημερινή ανισορροπία αποτελεί κατασπατάληση των ικανοτήτων και των γνώσεων του μισού και πλέον πληθυσμού.

– **Από άποψη λειτουργίας του πολιτικού συστήματος,** η ισότιμη αντιπροσώπευση των γυναικών στα κέντρα λήψης αποφάσεων αποτελεί παράγοντα διεύρυνσης και εμπλουτισμού της δημοκρατικής βάσης.

– **Από άποψη ύφους και ήθους της πολιτικής,** η μεγαλύτερη παρουσία γυναικών θα συνέβαλε στη βελτίωση της πολιτικής κουλτούρας και του τρόπου άσκησης της εξουσίας.

8, 13, 15 και 22 Μαρτίου 2018:

Κοινή Συνεδρίαση με τη Διαρκή Επιτροπή Δημόσιας Διοίκησης, Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης, με θέμα την επεξεργασία και εξέταση του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων: «I) Κύρωση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας και προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας, II) Ενσωμάτωση της 2005/214/ΔΕΥ απόφασης – πλαίσιο, όπως τροποποιήθηκε με την απόφαση – πλαίσιο 2009/299/ ΔΕΥ, σχετικά με την εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης επί χρηματικών ποινών και III) Άλλες διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων».

Η Κύρωση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας αποτέλεσε χρόνιο και διαρκές αίτημα των γυναικείων και φεμινιστικών οργανώσεων. Η Σύμβαση υιοθετήθηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης το 2011 και τέθηκε σε ισχύ τον Αύγουστο του 2014. Η χώρα μας την υπέγραψε την ίδια μέρα, δηλαδή το 2011. Όμως, η επικύρωσή της εκκρεμούσε μέχρι το 2018.

Σημεία που επισημάνθηκαν από τον Πρωθυπουργό για την Παγκόσμια Ημέρα της Γυναίκας και για τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης:

1) Η 8^η Μάρτη πρέπει να μας θυμίζει τα κοινωνικά, οικονομικά, πολιτικά και πολιτιστικά επιτεύγματα, που κατακτήθηκαν για λογαριασμό των γυναικών όλου του κόσμου, μέσα από σκληρούς και επίμονους αγώνες.

2) Η εδραιωμένη διάκριση σε βάρος των γυναικών τις κάνει να βιώνουν με διπλό τρόπο τα κοινωνικά προβλήματα, είτε τα προβλήματα αυτά αφορούν την πείνα, τη φτώχεια, την έλλειψη πρόσβασης σε βασικά αγαθά, είτε είναι ο πόλεμος και η βία, ο αναλφαριθμισμός και οι κάθε είδους προκαταλήψεις, είτε είναι η ανεργία και η κοινωνική επισφάλεια.

3) Η κρίση που χτύπησε τη χώρα το 2010 και οι πολιτικές που υιοθετήθηκαν τα αμέσως επόμενα χρόνια χτύπησαν περισσότερο τις ευάλωτες ομάδες πληθυσμού και, κατά συνέπεια, χτύπησαν περισσότερο τις γυναίκες και διεύρυναν τις υπαρκτές ανισότητες.

4) Το σχέδιο νόμου για την Κύρωση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας κατά των γυναικών και της Ενδοοικογενειακής Βίας εντάσσεται στο πλαίσιο της πολιτικής κατά των έμφυλων διακρίσεων.

5) Το πιο σημαντικό, όμως, αφορά την πρόληψη και την καταπολέμηση του φαινομένου της ασκούμενης βίας κατά των γυναικών, όπου προβλέπεται η λειτουργία ενός ολοκληρωμένου δικτύου δομών και υπηρεσιών, με αντικείμενο την προσφορά ψυχοκοινωνικής στήριξης, νομικής, συμβουλευτικής, αλλά και ασφαλούς διαμονής, στις γυναίκες που πέφτουν θύματα της έμφυλης βίας.

6) Η κατάργηση των διακρίσεων και των προκαταλήψεων σε βάρος των γυναικών είναι, πρώτα απ' όλα, υπόθεση της κοινωνίας.

Με βάση τη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης, τα κράτη έχουν υποχρέωση να:

- περιλάβουν την αρχή της ισότητας των φύλων στο Σύνταγμα ή τους νόμους,
- απαγορεύσουν τη διάκριση και να επιβάλλουν κυρώσεις για διακριτική μεταχείριση λόγω φύλου,
- καταργήσουν νόμους και πρακτικές που μεροληπτούν εναντίον των γυναικών.

Το νομοσχέδιο περιλαμβάνει διατάξεις, στις οποίες:

1) Ορίζονται ως βία κατά των γυναικών όλες οι πράξεις βίας βασιζόμενες στο φύλο, οι οποίες έχουν ή ενδέχεται να έχουν ως αποτέλεσμα σωματική, σεξουαλική, ψυχολογική ή οικονομική βλάβη ή πόνο για τις γυναίκες ή επιβαρύνουν ιδιαίτερα τις γυναίκες, οι απειλές τέλεσης τέτοιων πράξεων, ο εξαναγκασμός ή η αποστέρηση της ελευθερίας, στον δημόσιο ή στον ιδιωτικό βίο.

2) Για την πρόληψη της βίας λόγω φύλου, τα μέρη της Σύμβασης είναι υποχρεωμένα να προωθήσουν μέτρα για την εξάλειψη στερεοτύπων, παραδόσεων και εθίμων, τα οποία βασίζονται στην κατωτερότητα της γυναίκας έναντι του άνδρα.

3) Καταργείται η παρ. 3 του άρθρου 339 του Ποινικού Κώδικα, σύμφωνα με την οποία, σε περίπτωση ασέλγειας σε ανήλικο άτομο, παύει να ασκείται δίωξη, εφόσον τελεστεί γάμος μεταξύ δράστη και θύματος.

4) Συγκαταλέγεται το **stalking** ως πράξη βίας κατά των γυναικών.

5) Δεν απαιτείται πλέον γάμος για να μιλήσουμε για ενδοοικογενειακή βία.

6) Προβλέπεται, επίσης, κατάλληλη εκπαίδευση επαγγελματιών των κλάδων που ασχολούνται με θύματα βίας λόγω φύλου και ενδοοικογενειακής βίας.

7) Τα μέρη, επίσης, είναι υποχρεωμένα να προστατεύουν τα θύματα και να παρέχουν υγειονομική περίθαλψη και υπηρεσίες, οι οποίες διευκολύνουν την αποκατάσταση των θυμάτων από τις συνέπειες της βίας, όπως νομικές και ψυχολογικές συμβουλές, οικονομική βοήθεια, στέγαση, εκπαίδευση, κατάρτιση και

παροχή συνδρομής στην εξεύρεση εργασίας. Η δε παροχή αυτών των υπηρεσιών δεν εξαρτάται από την πρόθεση του θύματος να ασκήσει ποινική δίωξη.

8) Στα θύματα παρέχεται, εφ' όσον χρειάζεται, προξενική συνδρομή, διερμηνεία και νόμιμη παραμονή στη χώρα.

9) **Θεσπίζεται μηχανισμός παρακολούθησης από ομάδα εμπειρογνομόνων για τη δράση κατά της βίας εναντίον των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας, αποκαλούμενη «Grevio».**

Στην επεξεργασία του νομοσχεδίου συμμετείχαν εκπρόσωποι φορέων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, επαγγελματιών που ασχολούνται με ζητήματα έμφυλης βίας και γυναικείων οργανώσεων: η Χ.Ε.Ν. Ελλάδος, η Κ.Ε.Δ.Ε., η Ε.Ε.Δ.Α., ο Συνήγορος του Πολίτη, η Ε.Γ.Ε., η Ο.Γ.Ε., η Ε.Ν.Π.Ε., το Κ.Ε.Θ.Ι., το Κέντρο Έρευνας και Δράσης για την Ειρήνη, το Ελληνικό Δίκτυο Γυναικών Ευρώπης, η Οργάνωση Γυναικείων Δικαιωμάτων «το Μωβ», η Ένωση Ελληνίδων Νομικών, εκπρόσωπος της Ολομέλειας Δικηγορικών Συλλόγων Ελλάδας, το Σωματείο Υποστήριξης Διεμφυλικών, η Ελληνική Αντιπροσωπεία του Ευρωπαϊκού Lobby Γυναικών, η Οργάνωση Ενωμένων Γυναικών της Αφρικής, το Δίκτυο Μεταναστριών «Μέλισσα», το Ινστιτούτο Πρόληψης και Θεραπείας της Βίας και Προώθησης της Ισότητας των Φύλων «Βία-ΣΤΟΠ», η Πανελλαδική Οργάνωση Γυναικών «ΠΑΝΑΘΗΝΑΪΚΗ», η Γυναικεία Ομάδα Αυτοάμυνας και το Κέντρο Γυναικείων Μελετών και Ερευνών «ΔΙΟΤΙΜΑ».

Τα σημαντικότερα σημεία, από όσα είπαν οι φορείς, είναι:

1) Η νομοθέτηση της Σύμβασης είναι μια **καινοτόμα διοικητική πράξη**, ένα σημαντικό βήμα για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και τελικά την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

2) Το σύνολο των φορέων εξέφρασαν την **ικανοποίησή τους για την κατάργηση της παρ. 3 του άρθρου 339 του ΠΚ**, σύμφωνα με την οποία κάποιος που είχε ασελήσει σε ανήλικο άτομο δεν διωκόταν, εφόσον τελούσαν γάμος.

3) **Ιδιαίτερα σημαντική είναι η επέκταση του πεδίου ισχύος της ενδοοικογενειακής βίας σε επίπεδο συντρόφων** και η ποινικοποίηση συμπεριφορών, που μέχρι σήμερα δεν ποινικοποιούνταν. Επίσης, σημαντική είναι η **ισχύς του νόμου για βία σε ΛΟΑΤΚΙ άτομα**.

4) **Η κρίση είχε αρνητικές επιπτώσεις για τα δικαιώματα των γυναικών**, ιδιαίτερα εκείνων που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες, όπως ΡΟΜΑ, κρατούμενες, γυναίκες με αναπηρία κ.λπ..

Πρότειναν:

1) Να μπορεί η δικαιοσύνη να λαμβάνει υπ' όψιν την ευαλωτότητα των θυμάτων σε περίπτωση που αυτά τελούν έγκλημα.

2) Να υπάρχει διαρκής εγρήγορση των αρμοδίων φορέων και ειδική εστίαση στην εκπαιδευτική διαδικασία.

3) Να ενισχυθούν οι κοινωνικές υπηρεσίες από την κρατική χρηματοδότηση και να ληφθούν μέτρα στήριξης των άνεργων γυναικών, των μονογονεϊκών και πολύτεκνων οικογενειών.

4) Να μπει στην εκπαίδευση το ζήτημα της πρόληψης και της καταπολέμησης της βίας κατά των γυναικών, ξεκινώντας από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

5) Να υπάρχει ειδική εκπαίδευση για τους επαγγελματίες που ασχολούνται με ζητήματα έμφυλης βίας.

6) Να ενισχυθεί η προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών στο ελληνικό νομικό σύστημα, ειδικά σε ό,τι αφορά τον γάμο μεταξύ ανηλίκων.

7) Στην κατηγορία του ακρωτηριασμού των γεννητικών οργάνων να περιλαμβάνονται και οι χειρουργικές επεμβάσεις σε intersex βρέφη.

8) Οι τηλεφωνικές γραμμές βοήθειας θα πρέπει να έχουν διάφορες γλώσσες και να υπάρχει διερμηνεία στα κέντρα που θα ασχολούνται με τα θύματα βίας.

9) Να ενισχυθούν τα εργασιακά δικαιώματα των γυναικών και να προστατευθούν οι εγκυμονούσες από απολύσεις.

10) Να ενισχυθεί η δωρεάν νομική βοήθεια σε θύματα έμφυλης βίας και να δημιουργηθεί ενιαία πλατφόρμα για τις γυναικείες οργανώσεις, ώστε να διευκολυνθεί η απεύθυνση των θυμάτων σε αυτές.

Στην τρίτη συνεδρίαση, επισημάνθηκε η σημασία της αντιμετώπισης και της πρόληψης της βίας κατά των γυναικών, η οποία αναγνωρίζεται ως ένας από τους βασικότερους κοινωνικούς μηχανισμούς, που εξαναγκάζουν της γυναίκες σε μη ισότιμη θέση. Επιπλέον, στο συγκεκριμένο νομοσχέδιο καθορίζονται με σαφήνεια όλες οι διαφορετικές μορφές βίας λόγω φύλου. Τέλος, ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στις πολλαπλές διακρίσεις που υφίστανται οι γυναίκες πρόσφυγες, οι γυναίκες με αναπηρία, οι άνεργες, οι τρανς κ.λπ..

Στη χώρα μας υπάρχει ήδη ένα δίκτυο δομών πανελλαδικής κάλυψης για την πρόληψη και αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας. Επίσης, πολλές γυναικείες οργανώσεις, αλλά και φορείς, όπως το ΚΕΘΙ, υλοποιούν προγράμματα εκπαίδευσης και επιμόρφωσης

επαγγελματιών. Τέλος, το νομοσχέδιο δεν ήταν απλώς μια κύρωση Σύμβασης, αλλά ένα ολοκληρωμένο πλέγμα διατάξεων, που, σε συνδυασμό με τα προηγούμενα, συμβάλλουν στην άμεση εφαρμογή της Σύμβασης.

24 Μαΐου 2018: Συνεδρίαση με θέμα «Γυναικεία εργασία – γυναικεία ανεργία».

Στο χώρο της εργασίας υπάρχουν ακόμα διακρίσεις εναντίον των γυναικών, όπως η διαρκής αμφισβήτηση του δικαιώματος της μητρότητας, η σεξουαλική παρενόχληση, το μισθολογικό και συνταξιοδοτικό χάσμα και, βέβαια, τα πολύ υψηλά επίπεδα της γυναικείας ανεργίας.

Σύμφωνα με τη νομοθεσία:

– Απαγορεύεται ρητά **κάθε μορφή άμεσης ή έμμεσης διάκρισης λόγω φύλου**, δηλαδή η παρενόχληση λόγω φύλου, η σεξουαλική παρενόχληση, η λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση γυναικών λόγω εγκυμοσύνης ή άδειας μητρότητας, η λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση γονέων λόγω άδειας ανατροφής, φροντίδας, υιοθεσίας ή αναδοχής παιδιού και τέλος η διάκριση σε βάρος ενός προσώπου λόγω φύλου.

– **Ορίζεται ως φορέας για την παρακολούθηση και προώθηση της εφαρμογής της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών ο Συνήγορος του Πολίτη και έχει καθοριστεί αρμόδιος Εθνικός Μηχανισμός** για τον έλεγχο της εφαρμογής των διατάξεων της εργατικής νομοθεσίας. Για τη βελτίωση της εφαρμογής των διατάξεων της εθνικής νομοθεσίας, για τις ίσες ευκαιρίες και την ίση μεταχείριση, δίνεται βαρύτητα στην εκπαίδευση με εξειδικευμένες γνώσεις σε θέματα φύλου, απασχόλησης και μηχανισμών ελέγχου, για τους Επιθεωρητές Εργασίας, ώστε να επιμορφωθούν και να έχουν καλύτερα αποτελέσματα στο έργο τους.

– **Απαγορεύεται και είναι απόλυτα άκυρη** η καταγγελία σύμβασης σχέσης εργασίας εργαζόμενης κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης και για 18 μήνες μετά τον τοκετό και για περισσότερο διάστημα λόγω ασθένειας που οφείλεται στην κύηση ή στον τοκετό.

– Στις νέες διατάξεις **προστατεύονται έναντι απόλυσης** οι εργαζόμενες που βρίσκονται σε διαδικασία υιοθεσίας, με αφετηρία την τοποθέτηση του παιδιού στην οικογένεια, καθώς και για τις μητέρες που αποκτούν τέκνο με τη διαδικασία της παρένθετης μητρότητας, με αφετηρία τη γέννηση του παιδιού και ισχύει για 18 μήνες.

**Προτεραιότητα αποτελεί η υλοποίηση του Εθνικού Σχεδίου Δράσης,
που αφορά τους εξής στόχους:**

- **Ενθάρρυνση της συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας και παροχή εργασιακής συμβουλευτικής σε γυναίκες θύματα βίας και διακρίσεων, καθώς και εκπαίδευση όλων των στελεχών των συμβουλευτικών κέντρων, για να μπορούν να παρέχουν αυτή τη συμβουλευτική. Στόχο αποτελεί, επίσης, η βελτίωση ποσοστού των γυναικών-ερευνητριών και η εισαγωγή της οπτικής του φύλου στην έρευνα.**
- **Πρωώθηση της αρχής της ισότητας στις επιχειρήσεις, δηλαδή ίση αμοιβή για ίσης αξίας εργασία, ισόρροπη συμμετοχή γυναικών και ανδρών στα διευθυντικά όργανα και σε διάφορες επαγγελματικές ομάδες και κατηγορίες επιχειρήσεων.**
- **Ενθάρρυνση της γυναικείας επιχειρηματικότητας και συγκεκριμένα της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας.**
- **Βελτίωση της θέσης των γυναικών στον αγροτικό τομέα και σχεδιασμός πολιτικών για την επίλυση των προβλημάτων, των προσδοκιών και των δυσχερειών που αντιμετωπίζουν ως επαγγελματίες.**
- **Ενθάρρυνση της χρήσης τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών από γυναίκες, ώστε να οδηγηθούν οι γυναίκες σε υψηλότερες και πιο δημιουργικές θέσεις στο πεδίο αυτό.**
- **Συμφιλίωση επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής.**

Από τους εκπροσώπους φορέων επισημάνθηκαν επιπλέον:

- **Παρότι το συνολικό ποσοστό ανεργίας έχει μειωθεί κατά 6 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το 2014, ο ρυθμός αύξησης των γυναικείων θέσεων εργασίας δεν ήταν υψηλότερος σε σχέση με το ρυθμό αύξησης των ανδρικών θέσεων εργασίας και αυτό δεν οδήγησε σε μείωση της ψαλίδας μεταξύ της ανδρικής και της γυναικείας απασχόλησης.**
- **Ο σχεδιασμός των πολιτικών και η υλοποίηση από τους φορείς έχει ως σκοπό την τόνωση της γυναικείας επιχειρηματικότητας, καθώς και θέσεις για γυναίκες που ανήκουν σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, ώστε να μπορούν να ενταχθούν αυτές στην απασχόληση.**
- **Το θεσμικό πλαίσιο είναι εξαιρετικά καλά θωρακισμένο. Τόσο η συνταγματική κατοχύρωση της ισότητας, όσο και το ευρωπαϊκό πλαίσιο προστασίας**

έναντι των διακρίσεων μεταξύ των φύλων και το εθνικό πλαίσιο, που σε μεγάλο βαθμό ενσωματώνει το ευρωπαϊκό, ανταποκρίνονται με επάρκεια σε ό,τι αφορά την ισότητα.

– **Παρά τα θετικά μέτρα που έχουν ληφθεί, εξακολουθεί να υπάρχει μια υστέρηση, όχι μόνο στον τρόπο υλοποίησης των πολιτικών και των νόμων, αλλά τελικά και στην ίδια την ελληνική κοινωνία**, εξαιτίας των βαθιά ριζωμένων στερεοτύπων, που μπλοκάρουν την υλοποίηση των πολιτικών και των καλών προθέσεων.

– **Στον δημόσιο τομέα**, υπάρχει ένα πλαίσιο αυξημένης προστασίας για τα δικαιώματα των μητέρων και για τα δικαιώματα των εγκύων, αλλά υπάρχουν σοβαρές διαφοροποιήσεις σε ό,τι αφορά το εργασιακό καθεστώς απασχόλησης και τον τομέα απασχόλησης, εάν πρόκειται για ιδιωτικού δικαίου, για δημοσίου δικαίου, αν πρόκειται για τακτικές υπαλλήλους, για μόνιμες υπαλλήλους, για ιδιωτικού δικαίου αορίστου χρόνου υπαλλήλους, για ορισμένου χρόνου κ.α..

Οι παρεμβάσεις του **Συνηγόρου του Πολίτη στον ιδιωτικό τομέα είναι καθοριστικής σημασίας και η συνεργασία με το Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας**, μέχρι στιγμής, έχει αποδώσει πάρα πολύ. Ο Συνήγορος προσπαθεί να ενδυναμώσει αυτή τη συνεργασία και να διαχυθεί όλη η συναφής πληροφόρηση, για την προστασία των γυναικών - και των ανδρών, όταν υπόκειται διάκριση - αλλά και σε συνάρτηση και με άλλα στοιχεία ευαλωτότητας, όπως οι γυναίκες μετανάστριες, Ρομά, ηλικιωμένες, ΑμεΑ, που αντιμετωπίζουν ακόμα μεγαλύτερες δυσχέρειες κατά την πρόσβασή τους στην απασχόληση.

Σημαντικό βήμα αποτελεί και η **Κύρωση της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης, με τη διαδικασία της διπλής συζήτησης στη Διεθνή Οργάνωση Εργασίας**, όπου θα θεσμοθετηθεί κανονιστικό κείμενο για τη βία στους χώρους εργασίας. Και αυτό, επίσης, είναι ένα πολύ σημαντικό βήμα προόδου, ένα στοχευμένο μέτρο, παγκοσμίως, στο θέμα της βίας.

Η ισότιμη συνύπαρξη στην εργασία, αλλά και η ισότιμη συμμετοχή σε προγράμματα επαγγελματικής εκπαίδευσης, κατάρτισης και δεξιοτήτων, είναι απαραίτητη.

Άρα, σε έναν τέτοιο σχεδιασμό, είναι αυτονόητο ότι όχι μόνο δεν επιτρέπονται αποκλεισμοί, αλλά επιβάλλεται να υπάρχουν μέτρα για την αυτοδίκαιη συμμετοχή των κοινωνικά και οικονομικά ευάλωτων, όπως είναι, δυστυχώς, ακόμη και σήμερα, οι γυναίκες. Στο πλαίσιο αυτό ψηφίστηκε και ο νόμος για την κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία.

Η Αρχή της Ισότητας των Φύλων δεν αποτελεί απλά μια ηθική και δημοκρατική επιτυχία απέναντι στο άλλο μισό του πληθυσμού, αλλά και μια βασική συνιστώσα της ανάπτυξης, της κοινωνικής και οικονομικής πολιτικής, που θα μας βγάλει από τη σημερινή οικονομική και κοινωνική κρίση, αποτελώντας βασικό στόχο της βιώσιμης ανάπτυξης που περιλαμβάνει η Ατζέντα 2030 του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών.

Απαιτούνται:

- Ολοκληρωμένες πολιτικές και δράσεις προώθησης της γυναικείας απασχόλησης, με απώτερο σκοπό την ενεργότερη συμμετοχή των γυναικών στην κοινωνική και πολιτική ζωή της χώρας.
- Εδραίωση ενός προτύπου δίκαιης ανάπτυξης, βασισμένου στην καταπολέμηση της ανεργίας, τη βελτίωση των εργασιακών δικαιωμάτων και την αύξηση του κατώτατου μισθού.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ:

- Όλες οι γυναικείες οργανώσεις, μαζί με τη Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, μαζί με όλα τα κόμματα του δημοκρατικού τόξου, να συνεργαστούν, ώστε να υλοποιηθεί το 50-50.
- Να υπάρξει μεθοδική ενθάρρυνση και υποστήριξη της συμμετοχής των γυναικών σε θέσεις πολιτικής ευθύνης και εκπροσώπησης, με προγράμματα και επιμορφωτικά σεμινάρια.
- Τα πρότυπα γυναικών δουλειάς και αγώνα να προβάλλονται στη μέση εκπαίδευση με ειδικά μαθήματα, τα οποία θα εκπαιδεύουν τους νέους ανθρώπους για την ισότητα.
- Να εξομοιωθούν προς το ευνοϊκότερο τα μέτρα προστασίας των δικαιωμάτων των μητέρων και των εγκύων, για όλους τους τομείς απασχόλησης και όλα τα εργασιακά καθεστώτα.
- Να εφαρμοστούν ολοκληρωμένες πολιτικές και δράσεις προώθησης της γυναικείας απασχόλησης.
- Να εισαχθεί στη Βουλή νομοσχέδιο για την ουσιαστική ισότητα των φύλων, το οποίο θα αποτελεί οριζόντια παρέμβαση για την ισότητα των φύλων σε όλους τους τομείς.

B. ΘΕΜΑΤΑ ΝΕΟΛΑΙΑΣ

ΕΙΣΗΓΗΤΡΙΑ: ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ ΔΡΙΤΣΕΛΗ

Τα θέματα νεολαίας κατά τη Γ΄ Σύνοδο της ΙΖ΄ Κοινοβουλευτικής Περιόδου.

Κατά τη Γ΄ Σύνοδο της ΙΖ΄ Κοινοβουλευτικής Περιόδου, η Ειδική Μόνιμη Επιτροπή Ισότητας, Νεολαίας και Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ασχολήθηκε με τα ζητήματα νεολαίας σε δύο συνεδριάσεις. Η πρώτη αφορούσε στο επιμέρους ζήτημα των δράσεων του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων σε κοινή συνεδρίαση με τη Διαρκή Επιτροπή Μορφωτικών Υποθέσεων και η δεύτερη ασχολήθηκε με το κρίσιμο ζήτημα της καταπολέμησης της ανεργίας των νέων.

I. Σχετικά με τη συμβολή του προσκοπισμού στις δράσεις για τη νέα γενιά.

Το θέμα της συμβολής του προσκοπισμού στην ανάδειξη των αξιών της ανιδιοτελούς προσφοράς, της αναγνώρισης της αξίας της φύσης και του περιβάλλοντος, του αλτρουισμού και της ανάπτυξης της κοινωνικής συνείδησης, ανέδειξαν οι φορείς του προσκοπικού κινήματος, οι οποίοι συμμετείχαν στην κοινή συνεδρίαση των Κοινοβουλευτικών Επιτροπών για το συγκεκριμένο ζήτημα. Όπως επισημάνθηκε από όλους τους φορείς, αλλά και από τους Βουλευτές που έλαβαν τον λόγο στη συγκεκριμένη συνεδρίαση, ο προσκοπισμός αποτέλεσε ένα όχημα μεταλαμπάδευσης αξιών προς τη νέα γενιά, ενώ συνέβαλε διαχρονικά στη διαμόρφωση μιας θετικής κοινωνικής συνείδησης σε χιλιάδες νέους ανθρώπους. Η συνεισφορά αυτή του προσκοπισμού, στο σύνολο της νεολαίας, έχει αναγνωριστεί ποικιλοτρόπως από πολλούς πολιτειακούς φορείς, οι οποίοι στηρίζουν τις πρωτοβουλίες του προσκοπικού κινήματος και συντονίζουν τις δράσεις τους με αυτό.

Ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά τους τομείς δραστηριοποίησης του προσκοπικού κινήματος, αυτοί αφορούν σε ένα ευρύ φάσμα της κοινωνικής ζωής και έχουν ως στόχο την κοινωνική και περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση των νέων παιδιών, καθώς και την προσφορά πολύτιμων εθελοντικών υπηρεσιών στο κοινωνικό σύνολο. Η διαρκής αυτή θετική δράση του προσκοπισμού στη χώρα, εδώ και έναν αιώνα, αναδείχθηκε από όλους τους φορείς που συμμετείχαν στη συνεδρίαση, ενώ και σε θεσμικό επίπεδο η Βουλή αποφάσισε την υποστήριξη του έργου του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων, ώστε να καταστεί εφικτή η ακόμα μεγαλύτερη αναβάθμιση του έργου του.

II. Σχετικά με τις δράσεις για την καταπολέμηση της ανεργίας των νέων.

Το θέμα της ανεργίας των νέων αποτέλεσε ένα από τα βασικά ζητήματα σε σχέση με την ευρύτερη θεματική που σχετίζεται με τη νεολαία και την ανάδειξη των θεμάτων που την απασχολούν. Στη σχετική συνεδρίαση της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Ισότητας, Νεολαίας και Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, η συζήτηση εστίασε στις συγκεκριμένες δράσεις που οδήγησαν, τα τελευταία τρία χρόνια, σε μία σημαντική μείωση του ποσοστού ανεργίας των νέων, καθώς και στα νέα εργαλεία που έδωσαν ώθηση στη συγκεκριμένη τάση. Όπως υπογραμμίστηκε, η οικονομική κρίση και οι πολιτικές αποδόμησης του πλαισίου προστασίας της εργασίας, αντί να οδηγήσουν στην αύξηση της απασχόλησης, όπως διατεινόταν οι σχεδιαστές των μνημονίων, έφεραν τα αντίθετα αποτελέσματα. Η απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων, η υποβάθμιση της τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης, η έλλειψη συντονισμού δράσεων ανάμεσα σε υπηρεσίες και φορείς υλοποίησης προγραμμάτων, ήταν μερικοί από τους λόγους που εκτίναξαν την ανεργία των νέων, διόγκωσαν το φαινόμενο της απασχόλησης των νέων σε υποβαθμισμένες θέσεις εργασίας, ενώ επέτειναν και την τάση φυγής, ιδιαίτερα των νέων επιστημόνων, προς τις χώρες του εξωτερικού.

Στο πλαίσιο αυτό, η αναστροφή της εξαιρετικά δυσμενούς θέσης των νέων στην αγορά εργασίας αποτέλεσε έναν από τους κεντρικούς στόχους και του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, αλλά και του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων. Ανάμεσα στις μεταρρυθμίσεις που βελτίωσαν την εικόνα και συνέβαλλαν στη μείωση της ανεργίας των νέων, ήταν η αναβάθμιση των υπηρεσιών του ΟΑΕΔ, η βελτίωση των μηχανισμών εντοπισμού των αναγκών της αγοράς εργασίας και η καλύτερη αξιοποίηση των χρηματοδοτικών εργαλείων για την υλοποίηση πολιτικών κατάρτισης.

Σημαντικά στοιχεία σε διαρθρωτικό επίπεδο αποτέλεσαν, επίσης, οι εξής δύο μεταρρυθμίσεις:

- Πρώτον, η βελτίωση της ασφαλιστικής συμμόρφωσης, μέσω της συντονισμένης προσπάθειας καταπολέμησης της αδήλωτης εργασίας, η οποία αποτελεί μάλιστα για τους νέους εργαζόμενους.

- Δεύτερον, η συνολική αναβάθμιση της τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης. Μέσα από τις διαρθρωτικές αυτές παρεμβάσεις, δημιουργήθηκαν νέες δυνατότητες και προοπτικές για την απασχόληση των νέων.

Εντούτοις, όπως επισημάνθηκε από όλους τους φορείς που συμμετείχαν στη συζήτηση, η Ελλάδα παραμένει η χώρα με τη μεγαλύτερη ανεργία των νέων σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ η τάση ανάσχεσης του brain drain μπορεί και πρέπει να ενταθεί ακόμα περισσότερο το επόμενο διάστημα.

Σε αυτήν την κατεύθυνση, η Ειδική Μόνιμη Επιτροπή Ισότητας, Νεολαίας και Δικαιωμάτων του Ανθρώπου δεσμεύτηκε να παρακολουθεί στενά την πορεία αποκλιμάκωσης της ανεργίας των νέων και να συζητά τακτικά γύρω από τα θέματα που σχετίζονται με αυτή.

Γ. ΘΕΜΑΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΕΙΣΗΓΗΤΕΣ: ΘΕΟΔΩΡΑ ΜΕΓΑΛΟΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΚΑΙ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ

Δικαιώματα του Ανθρώπου

1. Έκθεση για το έτος 2016

της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.

Η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) συνιστά το ανεξάρτητο συμβουλευτικό όργανο της Πολιτείας σε θέματα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου και έχει συσταθεί με βάση τις Αρχές των Παρισίων των Ηνωμένων Εθνών. Έχει ως σκοπό της τη διαρκή ενημέρωση και τη σχετική έρευνα σε διεθνές επίπεδο, τη διαμόρφωση προτάσεων πολιτικής σε θέματα του αντικειμένου της και εξετάζει σχετικά ζητήματα, που της θέτει η Κυβέρνηση, η Διάσκεψη των Προέδρων ή και αυτεπαγγέλτως η ίδια. Η ΕΕΔΑ συντάσσει, σε ετήσια βάση, μία Έκθεση, όπου καταγράφονται οι δραστηριότητες της Επιτροπής, οι αποφάσεις, οι θέσεις και οι παρεμβάσεις της επί σημαντικών θεμάτων των δικαιωμάτων του ανθρώπου, καθώς και η επίδραση των συστάσεων και δράσεων της Επιτροπής.

Η Έκθεση της ΕΕΔΑ για το έτος 2016 υπήρξε το σημείο αναφοράς στο πλαίσιο της κοινής συνεδρίασης Επιτροπών του Ελληνικού Κοινοβουλίου και, ταυτοχρόνως, δόθηκε η αφορμή για μία ευρεία συζήτηση επί των θεμάτων των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Τα πιο σημαντικά στοιχεία, τα οποία προέκυψαν από την ανταλλαγή των απόψεων μεταξύ των εκπροσώπων της ΕΕΔΑ και των Βουλευτών του Ελληνικού Κοινοβουλίου, ήταν τα εξής:

Πρώτον, η επιρροή που άσκησε η οικονομική κρίση στην **αναδιαμόρφωση του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης** και κυρίως οι συνέπειες που επήλθαν στα **ανθρώπινα δικαιώματα**. Με δεδομένες τις υποχρεώσεις της χώρας, στο πλαίσιο των δανειακών συμφωνιών, προέκυψαν περικοπές συντάξεων, που επηρέασαν σημαντικά τον κοινωνικό ιστό. Σύμφωνα με την Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, θα πρέπει να υπάρχει μία στάθμιση ανάμεσα στη δημιουργία ενός βιώσιμου κοινωνικοασφαλιστικού συστήματος και ενός ικανοποιητικού επιπέδου διαβίωσης για τους συνταξιούχους. Μάλιστα, έγινε αναφορά, τόσο σε απόφαση της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας, όσο και σε απόφαση του Γερμανικού Συνταγματικού Δικαστηρίου, όπου ειδικά το τελευταίο έκρινε ότι, ακόμα και σε περιόδους σοβαρής δημοσιονομικής κρίσεως, θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η

σχέση ανάμεσα στις απολαβές ενός εν ενεργεία εργαζομένου και στις αποδοχές που λαμβάνει ένας συνταξιούχος.

Ένα ακόμα θέμα, που καταγράφηκε από την ετήσια Έκθεση της ΕΕΔΑ για το έτος 2016 και απετέλεσε αντικείμενο διευρυμένης συζήτησης στο πλαίσιο της Επιτροπής, ήταν το **προσφυγικό ζήτημα**. Σε αυτό το πλαίσιο, διατυπώθηκε ο προβληματισμός ότι ναι μεν έχει καταγραφεί μία πρόοδος στα Κέντρα Υποδοχής και Φιλοξενίας, ωστόσο, υπάρχουν πολλά περιθώρια βελτίωσης. Βεβαίως, είναι ουσιαστικά η πρώτη φορά που η Ελλάδα αντιμετωπίζει τέτοιας έκτασης εισροές προσφύγων και σε τέτοιο βάθος χρόνου. Οπότε, διατυπώθηκε παράλληλα η άποψη πως θα πρέπει να λάβουμε θετικά υπόψη μας ότι από τους 1.250.000 πρόσφυγες, που εισήλθαν στην Ελλάδα, περίπου 1.200.000 προωθήθηκαν σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Επίσης, συνολικά, παρά τις όποιες δυσκολίες, η Ελλάδα προσπάθησε να προσφέρει σε αυτούς τους ανθρώπους βοήθεια, στο πλαίσιο των δυνατοτήτων της, πάντοτε με γνώμονα τις θέσεις του ανθρωπισμού. Ωστόσο, από την πλευρά της, η ΕΕΔΑ ανέδειξε το σημαντικό ζήτημα της εξασφάλισης των εισερχομένων προσφύγων και μεταναστών στο δικαίωμα στη διερμηνεία και στη μετάφραση. Βεβαίως, υφίσταται όλο το πλαίσιο για την πρόβλεψη ενός οργανωμένου δικτύου διερμηνέων και μεταφραστών. Ωστόσο, στην πράξη, παρουσιάζονται ελλείψεις.

Σε συνέχεια του ανωτέρω ζητήματος, μεγάλο μέρος της συζήτησης επικεντρώθηκε στη **Συμφωνία μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και Τουρκίας** για τους πρόσφυγες. Καταρχάς, εκφράστηκαν προβληματισμοί για τη Συμφωνία Ε.Ε. και Τουρκίας, καθώς πρακτικά απεδείχθη δύσκολη στην εφαρμογή της. Πέραν αυτών, όμως, των λειτουργικών προβλημάτων, η ίδια η φιλοσοφία της Συμφωνίας έρχεται σε σύγκρουση με γενικές αρχές του διεθνούς δικαίου. Επίσης, υπήρξε η άποψη ότι καταπατά τα δικαιώματα των προσφύγων, βάσει της Συνθήκης της Γενεύης του 1951, καθώς και το δικαίωμα στο άσυλο, με την εφαρμογή ταχύτατων διαδικασιών απέλασης. Μάλιστα, υπήρξαν και σχετικές δύο αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας, που ασχολήθηκαν με το ζήτημα. Τέλος, στο πλαίσιο της Επιτροπής, εκφράστηκε η άποψη ότι η Ευρώπη, συνολικά, δεν τήρησε την υποχρέωσή της για μετακίνηση των προσφύγων, το γνωστό ως «relocation», διότι πολλά ευρωπαϊκά κράτη αντέδρασαν σε αυτή τους την υποχρέωση.

Ένα ακόμα θέμα, που απετέλεσε σημείο συζήτησης βάσει της Έκθεσης της ΕΕΔΑ, ήταν, επίσης, το **μάθημα των θρησκευτικών στα σχολεία**. Η ΕΕΔΑ, μέσω των εκπροσώπων της, τόνισε την αναγκαιότητα για σεβασμό των διαφορετικών θρησκευτικών πεποιθήσεων, χωρίς δογματική εμμονή σε συγκεκριμένη θρησκευτική κατεύθυνση, καθώς και τη σπουδαιότητα του να εμπεδώνουν οι μαθητές δύο συνταγματικές επιταγές: την ανάπτυξη της θρησκευτικής συνείδησης, αλλά και τη διάπλαση ελεύθερων πολιτών. Από την άλλη πλευρά, Βουλευτής του Ελληνικού

Κοινοβουλίου έκανε αναφορά στο άρθρο 3 του Συντάγματος και στη συνεισφορά της Ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας στο σχηματισμό της σύγχρονης νεοελληνικής ταυτότητας.

Στο πεδίο της αντιμετώπισης φαινομένων **ρατσισμού**, καταγράφηκε από την ΕΕΔΑ ως ιδιαίτερως σημαντική η λειτουργία του Εθνικού Συμβουλίου για τον Ρατσισμό και τη Μισαλλοδοξία, που ιδρύθηκε στο Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Για την περαιτέρω καταπολέμηση τέτοιου είδους περιστατικών, συνιστάται να δοθεί βαρύτητα στην ενημέρωση του εκπαιδευτικού συστήματος και των γονέων, αλλά και ειδικότερη πληροφόρηση του Σώματος των Δικαστών και Εισαγγελέων.

Αναφορικά με το θέμα της **νομικής αναγνώρισης της ταυτότητας φύλου**, η ΕΕΔΑ εκφράστηκε ιδιαίτερως θετικά, αφού είναι ένα ζήτημα που και η ίδια η Επιτροπή είχε αναδείξει στο παρελθόν και πλέον αποτελεί νομική πραγματικότητα. Μάλιστα, συνιστά μία προοδευτική νομοθετική επιλογή για την Ελλάδα, αφού η πρωτοβουλία του εθνικού νομοθέτη ήταν αυτόβουλη και δεν ήρθε ως «επιβολή», έπειτα από καταδικαστική απόφαση της Ελλάδας από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, όπως έχει συμβεί για άλλα θέματα στο παρελθόν.

Ένα ακόμα ζήτημα, που απασχόλησε ιδιαίτερως την Επιτροπή, είναι το **σωφρονιστικό σύστημα**. Καταρχάς, η ΕΕΔΑ αναγνωρίζει ότι έχουν αντιμετωπιστεί κάποια προβλήματα, που παρατηρούνται χρόνια εντός του σωφρονιστικού συστήματος. Ωστόσο, αρκετά ζητήματα παραμένουν προς επίλυση. Μερικά από αυτά είναι το θέμα των ναρκωτικών εντός των φυλακών και, φυσικά, το πρόβλημα του υπερπληθυσμού των κρατουμένων. Το τελευταίο, μάλιστα, αντιμετωπίζεται με ειδικούς νόμους αποσυμφόρησης, οι οποίοι, από μόνοι τους, δεν συνιστούν λύση. Παρ' όλα αυτά, είναι μία σημαντική βελτίωση από πλευράς ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Μία παράμετρος, που θα πρέπει να ληφθεί σημαντικά υπόψη, είναι ότι το 1/3 των συνολικά κρατουμένων είναι προσωρινά κρατούμενοι (προφυλακισμένοι) και, επομένως, ο θεσμός της προσωρινής κράτησης χρειάζεται μία συνολική αναθεώρηση.

Μία σημαντική πρόταση, που εκφράστηκε στο πλαίσιο της συζήτησης, είναι το να ανοίξει ο διάλογος για αποποινικοποίηση κάποιων παραπτωμάτων και η αντικατάστασή τους με διοικητικά πρόστιμα, γεγονός που σε κάποιες περιπτώσεις πιθανόν να αποδειχθεί περισσότερο αποτελεσματικό μέτρο. Επίσης, θα μπορούσαν να εφαρμόζονται πιο διευρυμένα εναλλακτικοί τρόποι έκτισης της ποινής, όπως η κοινωφελής εργασία.

Τέλος, στο πλαίσιο της συζήτησης, προέκυψε ο προβληματισμός σχετικά με το εάν και κατά πόσο τα ανθρώπινα δικαιώματα των κρατουμένων έρχονται σε σύγκρουση με την ασφάλεια του γενικού πληθυσμού, δηλαδή εάν η αποφυλάκιση ενός κρατουμένου συνιστά ταυτοχρόνως κίνδυνο για τους υπόλοιπους πολίτες. Βεβαίως, τα

ανθρώπινα δικαιώματα των κρατουμένων, από τη μία πλευρά, και το δικαίωμα στην ασφάλεια των πολιτών, από την άλλη, είναι όλα κατοχυρωμένα και προστατεύονται από το Σύνταγμα και την ΕΣΔΑ. Το ζήτημα είναι να μη βρίσκονται σε σύγκρουση μεταξύ τους, αλλά να φροντίσουμε, μέσω της επανένταξης των αποφυλακισθέντων, να εξυπηρετούνται όλα τα δικαιώματα.

Την Επιτροπή απασχόλησε και **η ψήφος του Απόδημου Ελληνισμού**. Οι εκπρόσωποι της ΕΕΔΑ διατύπωσαν την άποψη ότι δεν επιτρέπεται να αποκλείονται από το δικαίωμα της ψήφου πολίτες που ζουν στο εξωτερικό και μάλιστα επικαλέστηκε το ψήφισμα 1459/2005 της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης και τη Σύσταση 1714/2005 της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης. Και η ίδια η ΕΕΔΑ, με δικό της ψήφισμα, έχει γνωστοποιήσει τη θέση της ότι είναι απαραίτητο να ψηφίζουν οι Έλληνες του εξωτερικού, όπως εξάλλου είναι δεδομένη πρακτική σε πολλές χώρες της Ευρώπης.

Συμπερασματικά, η ΕΕΔΑ, ως ένα πλουραλιστικό όργανο, που ερευνά και επεξεργάζεται τα σημαντικότερα θέματα που άπτονται των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τροφοδοτεί, με την εμπειρία και τις γνώσεις της, την Πολιτεία, αλλά και την κοινωνία, μέσω της ετήσιας Έκθεσής της, αλλά και με τις διαρκείς παρεμβάσεις της. Πολλά ζητήματα δικαιωμάτων και ιδιαιτέρως ζητήματα σύγκρουσης ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων είναι ιδιαιτέρως λεπτά και απαιτούν προσεκτικούς χειρισμούς. Σε επίπεδο ανθρωπίνων δικαιωμάτων, συχνά τίθενται διλήμματα (όπως π.χ. ανάμεσα στη νομιμότητα και τη σκοπιμότητα), τα οποία δημιουργούν έδαφος για πολύπλοκες συζητήσεις. Ωστόσο, η πραγματικότητα, όπως καταγράφεται, είναι ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα έχουν βρει έδαφος προάσπισης στην Ελλάδα, αλλά, ταυτοχρόνως, δεν αγνοούνται τα σημεία που απαιτούν ακόμα προσοχή και καίριες παρεμβάσεις.

Με βάση τα θέματα που αναπτύχθηκαν και τα ζητήματα που εξετάστηκαν, καταγράφονται ακολούθως κάποιες **προτάσεις**, που θα φανούν χρήσιμες για μελλοντική αξιοποίηση από την Ειδική Μόνιμη Επιτροπή:

α) Η εξέταση κάθε δυνατότητας για βελτίωση του καθεστώτος των συντάξεων, για την εξασφάλιση ενός αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης για τους συνταξιούχους.

β) Η στόχευση στην αναζήτηση επαρκούς αριθμού διερμηνέων και μεταφραστών, ειδικά στα νησιά, για την εξασφάλιση των δικαιωμάτων των εισερχομένων προσφύγων.

γ) Το άνοιγμα του διαλόγου για το μάθημα των θρησκευτικών στα σχολεία, προκειμένου να διασφαλίζεται ο σεβασμός στις διαφορετικές θρησκευτικές πεποιθήσεις.

δ) Η εξέταση της δυνατότητας αποποινικοποίησης κάποιων πράξεων και αντικατάστασής τους με διοικητικά πρόστιμα, όπως και η μεγαλύτερη αξιοποίηση της κοινωνικής εργασίας έναντι της φυλάκισης.

ε) Η αναζήτηση των κατάλληλων προϋποθέσεων για τη θεσμοθέτηση του δικαιώματος ψήφου για τους Έλληνες του εξωτερικού.

2. Τα δικαιώματα του ανθρώπου και το κράτος δικαίου στην Ελλάδα – Προκλήσεις.

Στο πλαίσιο της κοινής συνεδρίασης των Επιτροπών, κλήθηκαν να καταθέσουν τις απόψεις τους, μεταξύ άλλων, πολλοί εκπρόσωποι του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA), καθώς και φορέων υλοποίησης του προγράμματος του FRA.

Ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA) είναι μία ανεξάρτητη Ευρωπαϊκή Αρχή, η οποία έχει επιφορτιστεί με τη μελέτη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ε.Ε. και την παροχή συμβουλών στους φορείς λήψης αποφάσεων της Ε.Ε. και των κρατών-μελών, με βασική στόχευση τη διαρκή βελτίωση, εμπέδωση και κατοχύρωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Τα κυριότερα θέματα, στα οποία εστίασαν οι φορείς που παρευρέθηκαν και οι Βουλευτές – μέλη των Επιτροπών, ήταν τα ακόλουθα:

Τα τελευταία έτη έχει σημειωθεί στην Ελλάδα **σημαντική πρόοδος σε επιμέρους ζητήματα**, που άπτονται των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ενδεικτικώς, κυρώθηκε η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης για την ενδοοικογενειακή βία, νομοθετήθηκε η επέκταση του συμφώνου συμβίωσης και στα ομόφυλα ζευγάρια, διευρύνθηκε ο θεσμός της αναδοχής παιδιών και σε ζευγάρια που έχουν συνάψει σύμφωνο συμβίωσης, κατοχυρώθηκε νομοθετικά, για πρώτη φορά, η νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου, καταργήθηκε το άρθρο 347 του Ποινικού Κώδικα, νομοθετήθηκε νέο νομικό πλαίσιο για την ίση μεταχείριση στην εργασία και στην πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες, καταργήθηκαν οι Φυλακές Τύπου Γ', περιορίστηκαν οι περιπτώσεις εγκλεισμού ανηλίκων για πολύ σοβαρά αδικήματα, μπήκαν στην τελική ευθεία οι διαδικασίες για την ανέγερση Τζαμιού στην Αθήνα, έγινε προαιρετική η υπαγωγή υποθέσεων μελών της μουσουλμανικής μειονότητας στη δικαιοδοσία του Μουφτή, εντάχθηκαν τα παιδιά των προσφύγων στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, δημιουργήθηκε ο θεσμός της θεματικής εβδομάδας στα Γυμνάσια για την ενημέρωση των μαθητών σε σχέση με θέματα για τις έμφυλες ταυτότητες.

Όμως, στο πλαίσιο της Επιτροπής, διατυπώθηκε ο προβληματισμός ότι παρατηρείται **διάσταση ανάμεσα στα ψηφιζόμενα νομοθετήματα και στην εφαρμογή των όσων θεσμοθετούνται**. Μέχρι πρότινος, μία βασική έλλειψη ήταν η παντελής απουσία μακροπρόθεσμου σχεδιασμού για τα δικαιώματα. Ωστόσο, αυτό έχει σε κάθε περίπτωση βελτιωθεί, αφού πλέον υπάρχει σχεδιασμός. Μία πρόταση βελτίωσης της διαδικασίας περιλαμβάνει την αντιστροφή της μεθοδολογίας, δηλαδή, αντί να επιχειρείται να εφαρμοστεί ένα θεωρητικό κατασκεύασμα, να γίνεται το χρονικά ανάποδο: να καταγράφονται τα προβλήματα στην πράξη και εν συνεχεία να επιδιώκεται η στοχευμένη επίλυσή τους. Το βασικότερο, ωστόσο, ζήτημα είναι να προωθηθεί η λειτουργία ενός ικανοποιητικού μηχανισμού παρακολούθησης των όσων θεωρητικά εφαρμόζονται. Δηλαδή υπάρχει πρώτηιστη ανάγκη να γνωρίζουμε, ανά πάσα στιγμή, εάν ένας νόμος ή μία στρατηγική επιφέρει τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα.

Μία ακόμα θεματική, που απασχόλησε την Επιτροπή, ήταν **τα δικαιώματα των παιδιών**. Το 2013 υπήρξε μία αρνητική εξέλιξη σε αυτόν τον τομέα, αφού επήλθε η εν τοις πράγμασι κατάργηση του «Κεντρικού Επιστημονικού Συμβουλίου για την αντιμετώπιση της θυματοποίησης και της εγκληματικότητας των ανηλίκων» (Κ.Ε.Σ.Α.Θ.Ε.Α.), το οποίο επαναλειτούργησε το 2016. Επιπλέον, καταγράφηκε η αναγκαιότητα να θεσπιστεί ειδικός νόμος για παιδιά που βρίσκονται σε κίνδυνο, κατά τα πρότυπα πολλών ευρωπαϊκών χωρών, αλλά και να υπάρχει μία κεντρική Αρχή Εποπτείας επί όλων των Υπηρεσιών που ασχολούνται με ανήλικα και δη με τα παιδιά που βρίσκονται στις δομές προστασίας και φιλοξενίας. Παράλληλα, προτάθηκε ως πολύ σημαντική η κατοχύρωση του δικαιώματος των παιδιών που φιλοξενούνται σε δομές προστασίας να μπορούν να αναφέρουν τυχόν παράπονά τους.

Ένας άλλος σημαντικός τομέας εξέτασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι το **σωφρονιστικό σύστημα**. Προκειμένου για την εφαρμογή του Σωφρονιστικού Κώδικα και των συνταγματικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων, καταργήθηκαν οι Φυλακές Τύπου Γ', αφού η λειτουργία τους θεωρήθηκε εντελώς αντίθετη προς τις συνταγματικές επιταγές περί σεβασμού των ατομικών δικαιωμάτων. Αντιστοίχως, ως θετική καταγράφεται η λειτουργία των σχολείων δεύτερης ευκαιρίας εντός των σωφρονιστικών καταστημάτων. Στον αντίποδα, διατυπώθηκαν προβληματισμοί για την αυξητική τάση των επιβληθεισών ποινών τα τελευταία έτη και τη συνακόλουθη αύξηση του πληθυσμού των φυλακών, η οποία αντιμετωπίζεται με τις υφ' όρων αποφυλακίσεις. Επίσης, σε σχέση με τους υπότροπους αποφυλακισθέντες, διευκρινίστηκε ότι τα περισσότερα περιστατικά υποτροπής δεν καταγράφονται αμέσως μετά την αποφυλάκιση δια του αποκαλούμενου Νόμου Παρασκευόπουλου, αλλά πολύ αργότερα, σε χρόνο που πιθανότατα οι κρατούμενοι θα είχαν ούτως ή άλλως αποφυλακιστεί και με το προηγούμενο νομοθετικό καθεστώς. Επιπλέον, σε σχέση με

τους ανηλικούς παραβάτες, προτάθηκε η εφαρμογή της διαμεσολάβησης, καθώς και η ενίσχυση του ρόλου των επιμελητών ανηλίκων. Τέλος, αυτό που προκρίθηκε ως πλέον πρωτεύον είναι η εφαρμογή μίας συστηματικής μετασφρονιστικής μέριμνας, στο πλαίσιο της οποίας θα αναζητούνται οι πιο ενδεδειγμένοι τρόποι για την κοινωνική επανένταξη του αποφυλακισθέντος.

Όπως είναι εύλογο, ένα από τα θέματα που αναδείχθηκαν ήταν το **προσφυγικό** και οι προεκτάσεις του. Ειδικότερα, καταγράφηκαν οι προσπάθειες που έχουν γίνει για την ταχύτερη εξέταση των αιτήσεων ασύλου, αλλά και ο μεγάλος αριθμός εισροών, που αντικειμενικά έχουν δημιουργήσει συνθήκες υπερπληθυσμού στα Κέντρα Υποδοχής στα νησιά. Τέλος, τονίστηκε η σημασία της άμεσης μεταφοράς των ασυνόδευτων ανηλίκων σε χώρους που θα είναι απόλυτα προστατευμένοι, γεγονός που συνιστά προτεραιότητα.

Σε επίπεδο θεμάτων που δύνανται να βελτιωθούν, καταγράφηκε η **ελλιπής επίκληση του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και κυρίως η περιορισμένη χρήση του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων στις δικαστικές αποφάσεις**. Κι αυτό διότι στη δικαστηριακή πρακτική γίνεται αναφορά στην ΕΣΔΑ και κυρίως στο άρθρο 6, αλλά μόνο σε αυτή, χωρίς να αξιοποιείται, ούτε από τις δικαστικές αποφάσεις, αλλά ούτε και από τους διαδίκους, ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων.

Μεγάλος αριθμός εκπροσώπων των φορέων και των ομιλητών τάχθηκε υπέρ της δημιουργίας **ενός φόρουμ, πιθανώς με τη μορφή μίας Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής του Ελληνικού Κοινοβουλίου, στο πλαίσιο του οποίου, σε ετήσια βάση, θα εξετάζονται τα ζητήματα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων**, θα ανταλλάσσονται απόψεις, θα καταγράφονται οι πρόοδοι και τα προβλήματα και, επίσης, θα μεταφέρεται η εμπειρία από τις πρακτικές των λοιπών ευρωπαϊκών χωρών. Ένα τέτοιο «ετήσιο Φόρουμ» θα ενημερώνεται διαρκώς από τις εξελίξεις και την επιστημονική έρευνα και θα βοηθά σημαντικά τη νομοθετική πρωτοβουλία για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Συμπερασματικά, παρατηρείται γενικώς, σε παγκόσμιο επίπεδο, μία κοινωνική κρίση, που, κατ' επέκταση, έχει επηρεάσει αρνητικά τη διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ωστόσο, όπως στις περισσότερες χώρες, έτσι και στην Ελλάδα, έχουν γίνει σημαντικά βήματα προόδου τα τελευταία χρόνια, χωρίς, βεβαίως, να παραγνωρίζεται η ανάγκη για διαρκή βελτίωση και επαγρύπνηση.

Ως αποτέλεσμα της σημαντικής ανταλλαγής απόψεων και προβληματισμών που προηγήθηκαν, **οι προτάσεις**, που θα ήταν χρήσιμο να αξιοποιηθούν περαιτέρω από την Ειδική Μόνιμη Επιτροπή, είναι οι εξής:

α) Η ενδυνάμωση του ρόλου του επαναλειτουργούντος «Κεντρικού Επιστημονικού Συμβουλίου για την αντιμετώπιση της θυματοποίησης και της εγκληματικότητας των ανηλίκων» (Κ.Ε.Σ.Α.Θ.Ε.Α.), καθώς και η ενίσχυση σε αριθμό και αρμοδιότητες των επιμελητών ανηλίκων, με στόχο την άμεση προστασία και βοήθεια των ανηλίκων.

β) Η εμπέδωση μίας ισχυρής μετασφρονιστικής πολιτικής, με βασική στόχευση τη στήριξη των αποφυλακισθέντων και την πραγματική κοινωνική ενσωμάτωσή τους, ώστε να μειωθεί αποτελεσματικά το ποσοστό των υποτρόπων.

γ) Η ακόμα μεγαλύτερη μέριμνα για τους ασυνόδευτους ανηλίκους, ώστε να μεταφέρονται το ταχύτερο δυνατό σε κατάλληλες δομές υποστήριξής τους.

δ) Η δημιουργία ενός μηχανισμού παρακολούθησης της πραγματικής εφαρμογής των ψηφισθέντων νόμων αναφορικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα, ώστε να υπάρχει μία άμεση διασύνδεση νομοθεσίας και εφαρμογής και να βελτιώνονται τα όποια προβλήματα προκύπτουν στην πράξη.

ε) Η σύσταση ενός ετήσιου φόρουμ, πιθανώς με τη μορφή μίας Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής του Ελληνικού Κοινοβουλίου, για τη συστηματική καταγραφή των εξελίξεων στα θέματα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τη διαρκή βελτίωση του νομοθετικού πλαισίου προς την εκάστοτε αναγκαία κατεύθυνση.

3. Πορεία σχεδίου για την κοινωνική ένταξη των Ρομά.

Εδώ και αιώνες, οι Ρομά έχουν βιώσει την περιθωριοποίηση και συνεχείς διώξεις, που κορυφώθηκαν με τη γενοκτονία εκατοντάδων χιλιάδων στα ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης. Κατά το παρελθόν, ενδεικτικό στοιχείο του αποκλεισμού και της καθυστέρησης ενεργοποίησης της Ελληνικής Πολιτείας είναι ότι παρά τα κατοχυρωμένα δικαιώματά τους, που απορρέουν από Διεθνείς Συμβάσεις, οι Ρομά άρχισαν να καταγράφονται ως πολίτες του Ελληνικού Κράτους μόλις τη δεκαετία του 1950, ενώ η μαζική απόδοση ελληνικής ιθαγένειας συνέβη μόλις το 1978-1979 κι έπειτα. Σήμερα, στην Ελλάδα, ζουν εκατοντάδες χιλιάδες Ρομά και παρά τις προσπάθειες για ένταξη των Ρομά από την Πολιτεία ο αποκλεισμός τους συνεχίζει να υφίσταται. Η περιθωριοποίησή τους από την κοινωνία οδηγεί σε γκετοποίηση και συνεπακόλουθα σε αναλφαβητισμό και σχολική διαρροή, σε ανεργία και ενίοτε σε πρόωρη θνησιμότητα.

Στο πλαίσιο της πολιτικής βούλησης, που έχει επιδείξει αυτή η Κυβέρνηση, για ισότητα και ισονομία και στήριξη των ευάλωτων κοινωνικά ομάδων και των «αόρατων» της κοινωνίας, συστάθηκε **Ειδική Γραμματεία Ρομά** στο Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης. Η Ειδική Γραμματεία, που έχει συσταθεί με νομοθετική πρωτοβουλία και λειτουργεί τα δύο περίπου τελευταία χρόνια,

έχει ήδη εκπονήσει ένα πολύπλευρο στρατηγικό σχέδιο για την κοινωνική ένταξη των Ρομά. Όπως παρουσίασε η αρμόδια Ειδική Γραμματέας, κατά τη συνεδρίαση της Επιτροπής, στους κύριους στόχους πολιτικής συμπεριλαμβάνεται, καταρχάς, η εξάλειψη των ακραία υποβαθμισμένων καταυλισμών και θυλάκων, όπου οι συνθήκες διαβίωσης οδηγούν σε εξαθλίωση. Επίσης, το έργο της Γραμματείας στοχεύει στην ένταξη των Ρομά σε όλους τους τομείς, γι' αυτό και προωθεί πολιτικές στον τομέα της εκπαίδευσης, της απασχόλησης, της υγείας και της συμμετοχής στα κοινά.

Τα μέλη της Επιτροπής και οι φορείς ενημερώθηκαν για τα βήματα που έχουν ήδη γίνει προς αυτή την κατεύθυνση. Κατά πρώτον, έχει ολοκληρωθεί η **χαρτογράφηση** και η **τυπολογική κατάταξη όλων των οικισμών** της χώρας, από τις οποίες προέκυψαν τρεις τύποι οικισμών: οι άκρως υποβαθμισμένες περιοχές, οι μικτοί καταυλισμοί στις παρυφές των πόλεων και οι γειτονίες σε σπίτια μέσα στον αστικό ιστό. Οι πρώτοι δύο τύποι παρουσιάζουν, σε πολλές περιπτώσεις, συνθήκες εξαθλίωσης και έλλειψης βασικών υποδομών, ενώ ο τρίτος έχει ως βασικό πρόβλημα τον κοινωνικό αποκλεισμό. Για να αντιμετωπιστούν άμεσα κάποια από τα επείγοντα προβλήματα, μέχρι να αντικατασταθούν οι καταυλισμοί από κατάλληλες κατοικίες, βρίσκεται σε εξέλιξη η έκδοση ΚΥΑ, ώστε να δημιουργηθούν κάποιες απαραίτητες υποδομές, όπως για αποχέτευση, φως και νερό, δομές ατομικής υγιεινής κ.λπ..

Όσον αφορά στην **απασχόληση και την πρόσβαση στην αγορά εργασίας**, κύριο μέλημα είναι η σύνδεση με την τοπική οικονομία. Σχετικά με την εκπαίδευση, σημαντικές είναι οι πρωτοβουλίες της αύξησης θέσεων στην προσχολική αγωγή, καθώς και η ενίσχυση προγραμμάτων Δια Βίου Μάθησης, όπως τα σχολεία δεύτερης ευκαιρίας. Επίσης, έχουν θεσπιστεί, τα τελευταία χρόνια, διατάξεις υποστηρικτικές για τη συμμετοχή των Ρομά σε διάφορες κοινωνικές δραστηριότητες, με ειδική μοριοδότηση, όπως στις λαϊκές αγορές, το υπαίθριο εμπόριο και τους μικροπωλητές, σε προκηρύξεις για θέσεις εργασίας. Επίσης, ιδιαίτερα σημαντικά είναι τα ειδικά κριτήρια για παροχή του Κοινωνικού Εισοδήματος Αλληλεγγύης.

Ένα ιδιαίτερο ζήτημα, που τέθηκε από τον Ειδικό Γραμματέα Ιθαγένειας, είναι αυτό των **εναπομεινάντων ανιθαγενών**, καθώς και ενός σημαντικού μέρους των Ρομά, οι οποίοι αντιμετωπίζουν **προβλήματα αστικοδημοτικής τακτοποίησης**, με λανθασμένες ή ελλιπείς εγγραφές σε ληξιαρχεία και δημοτολόγια. Οι ανιθαγενείς Ρομά, σύμφωνα με έρευνες που έχουν εκπονηθεί κατά καιρούς, πλησιάζουν ίσως τους 5.000 και είναι άνθρωποι πλήρως «αόρατοι» από το σύστημα. Με αυτά τα δεδομένα, γίνονται συζητήσεις με τους συναρμόδιους θεσμικούς φορείς, ώστε το αμέσως επόμενο διάστημα να υπάρξει νομοθετική πρωτοβουλία, η οποία θα επιλύει αυτά τα ζητήματα.

Οι φορείς αναγνώρισαν τις προσπάθειες που γίνονται από πλευράς της Πολιτείας για την ένταξη των Ρομά, μέσα και από τη λειτουργία και το έργο της Ειδικής

Γραμματείας. Παρ' όλα αυτά, διαπιστώνουν ότι συνεχίζουν να παρατηρούνται συγκεκριμένα σοβαρά προβλήματα. Παρά τη διαδικασία χαρτογράφησης, υπάρχει προβληματισμός σχετικά με το κατά πόσο οι αριθμοί είναι ακριβείς, ακριβώς λόγω του ότι πολλοί συνεχίζουν να είναι **«αόρατοι» από το σύστημα**. Επίσης, παρά τις βελτιωτικές διατάξεις για ειδική μοριοδότηση των Ρομά, είναι αμφίβολο κατά πόσο τελικά αποδίδουν στην πράξη. Ακόμη, παρά την επείγουσα σημασία των προσωρινών παρεμβάσεων στις συνθήκες διαβίωσης, η Πολιτεία είναι αναγκαίο να επικεντρωθεί σε μακροπρόθεσμες και μόνιμες λύσεις. Πέραν των ανωτέρω, είναι σημαντικό να αναδειχθεί περαιτέρω και να δοθεί **κύρος στον θεσμό του διαμεσολαβητή των Ρομά**. Επιπροσθέτως, σημαντικό είναι και το ζήτημα των γάμων ανήλικων, το οποίο πρέπει να ιδωθεί με ιδιαίτερη προσοχή. Όπως τόνισε και η αρμόδια Ειδική Γραμματέας, είναι κομβικό σημείο, γιατί θεωρείται εθιμοτυπικός γάμος, οπότε οι παρεμβάσεις της Πολιτείας πρέπει να γίνουν με εναλλακτικούς τρόπους υποστήριξης και εκπαίδευσης των κοριτσιών και γυναικών Ρομά και ευαισθητοποίησης των κοινοτήτων τους.

Δύο ακόμη σημαντικά ζητήματα, που επίσης τέθηκαν από πολλούς φορείς και μέλη της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής, είναι τα εξής: Αφενός, η **αδιαφορία ή ακόμα και η απαράδεκτη διαχείριση κάποιων ΟΤΑ Α΄ Βαθμού**, δηλαδή Δημάρχων, οι οποίοι, όχι μόνο δεν συνεργάζονται, αλλά φέρουν σε κάποιες περιπτώσεις και προσκόμματα για την υλοποίηση του σχεδιασμού της Κεντρικής Διοίκησης και της ένταξης των Ρομά στις τοπικές κοινωνίες. Επίσης, **οι αστυνομικές έρευνες** που διενεργούνται, κατά καιρούς, σε καταυλισμούς, έχουν πολλές φορές το χαρακτηριστικό της γενικευμένης επιχείρησης, με αποτέλεσμα να στοχοποιούν και φυλετικά την κοινότητα.

Τέλος, η πιο σημαντική αρχή για την ουσιαστική ένταξη των πολιτών Ρομά είναι η πλήρης **εμπλοκή και συμμετοχή των ιδίων στο σχεδιασμό και στη λήψη αποφάσεων** γι' αυτούς, καθώς και η στενή συνεργασία τους με την τοπική κοινωνία και τους φορείς της.

Σε συνέχεια της συζήτησης και των συμπερασμάτων που προέκυψαν από τη συνεδρίαση, οι κύριες **προτάσεις**, που χρειάζεται να προωθήσει η Ειδική Μόνιμη Επιτροπή, είναι οι ακόλουθες:

α) Ο έλεγχος της πορείας εφαρμογής των υποστηρικτικών διατάξεων που έχουν ψηφιστεί για τους Ρομά. Σε περιπτώσεις που δεν υλοποιούνται, πρέπει να υπάρξει, τόσο η κατάλληλη ενημέρωση προς τις κοινότητες για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους, όσο και οι απαραίτητες παρεμβάσεις για την εφαρμογή στην πράξη των βοηθητικών αυτών μέτρων, με την ενεργή συμμετοχή και των ίδιων των Ρομά στον σχεδιασμό και την υλοποίηση αυτών των πολιτικών.

β) Επειδή οι Δήμοι παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στην πορεία ένταξης των Ρομά, πρέπει να υπάρξουν περαιτέρω πρωτοβουλίες και πίεση, για να ενταθεί και να βελτιωθεί η συνεργασία τους με την Κεντρική Διοίκηση και να ενεργοποιηθεί περαιτέρω η εμπλοκή τους στις δράσεις και στην προώθηση κοινωνικών πολιτικών και πολιτικών ενσωμάτωσης.

γ) Η διασφάλιση εξατομικευμένης και εστιασμένης αστυνομικής έρευνας σε περιπτώσεις παραβατικότητας, ώστε να εκλείψουν φαινόμενα γενικευμένης έρευνας σε ολόκληρους καταυλισμούς.

δ) Η ρύθμιση μέσω ειδικής νομοθεσίας του ζητήματος των εναπομεινάντων ανιθαγενών Ρομά, καθώς και να υπάρξει μέριμνα για τις περιπτώσεις μη εγγραφής ή λανθασμένων και ελλιπών εγγράφων στα ληξιαρχεία.

ε) Η συνέχιση των προσπαθειών της Πολιτείας και ειδικότερα της Ειδικής Γραμματείας των Ρομά για αξιοπρεπή στέγαση, εργασία και κοινωνική πρόνοια, παράλληλα με την εκπλήρωση των υποχρεώσεών τους προς το Κράτος. Οι παραπάνω πολιτικές θα πρέπει πάντα να συνδυάζονται με τη συμμετοχή των Ρομά στο εκπαιδευτικό σύστημα.

4. Προκαταρκτικές παρατηρήσεις της Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων

Η Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων, γνωστή ως CPT, ιδρύθηκε από την «Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας» του Συμβουλίου της Ευρώπης το 1989. Κύριο έργο της CPT είναι να διενεργεί επισκέψεις στα κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης και ακολούθως να συντάσσει Εκθέσεις, με συμπεράσματα και παρατηρήσεις. Στο πλαίσιο αυτό, **Αντιπροσωπεία της CPT επισκέφτηκε ad hoc ψυχιατρικές δομές**, καθώς και **Προαναχωρησιακά Κέντρα Κράτησης Αλλοδαπών (ΠΡΟ.ΚΕ.Κ.Α.) και Αστυνομικά Τμήματα (Α.Τ.)** στην Ελλάδα, κατά το διάστημα 10-19 Απριλίου 2018. Σε συνέχεια αυτής της επίσκεψης, η Ειδική Μόνιμη Επιτροπή Ισότητας, Νεολαίας και Δικαιωμάτων του Ανθρώπου πραγματοποίησε συνεδρίαση, προκειμένου να εξεταστούν οι σχετικές **προκαταρκτικές παρατηρήσεις της CPT**.

Όσον αφορά στα ζητήματα που ανέκυψαν από την αυτοψία της CPT σε ελληνικές ψυχιατρικές δομές, αυτά μπορούν να συνοψιστούν, κυρίως, στα εξής:

Ένα σοβαρό φαινόμενο, το οποίο επισημάνθηκε, τόσο από τις παρατηρήσεις της CPT, όσο και από τους φορείς που συμμετείχαν στη συνεδρίαση της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής, είναι η **πρακτική των «καθελώσεων» ασθενών** σε δομές

ψυχικής υγείας. Επίσης, ένα άλλο ζήτημα, που επιδρά αρνητικά στη λειτουργία αυτών των δομών, είναι η υποστελέχωσή τους. Ως προς την ψυχιατρική δομή που λειτουργεί εντός του Ευαγγελισμού, έχουν παρατηρηθεί **προβλήματα έλλειψης χώρου**, με αποτέλεσμα οι ασθενείς να νοσηλεύονται ακόμα και σε διαδρόμους, καθώς και **έλλειψη δυνατότητας προαυλισμού**. Τέλος, σχετικά με το Ψυχιατρείο Κρατουμένων Κορυδαλλού, θίχτηκε ιδιαίτερα το θέμα των **«μπλε κελιών»**, δηλαδή θαλάμων απομόνωσης.

Από την πλευρά των εκπροσώπων της Πολιτείας που συμμετείχαν στη συνεδρίαση, επισημάνθηκε η στενή συνεργασία που έχει το Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων με τη CPT τα τελευταία χρόνια, αναγνωρίστηκαν τα προβλήματα που υπάρχουν, αλλά και παρουσιάστηκαν τα βήματα που έχουν ήδη γίνει και πρόκειται να γίνουν προς βελτίωση της λειτουργίας των δομών ψυχικής υγείας. Όπως έγινε γνωστό από το Υπουργείο Υγείας, στο διάστημα του Ιουλίου 2018, ήταν ήδη εν εξελίξει **προκήρυξη για πρόσληψη 150 ψυχιάτρων** στην Αττική, 55 στην υπόλοιπη Επικράτεια, καθώς και περίπου 300 ατόμων νοσηλευτικού προσωπικού. Επίσης, σύμφωνα με τον Γενικό Γραμματέα Αντεγκληματικής Πολιτικής, **τα λεγόμενα «μπλε κελιά» έχουν ήδη καταργηθεί** από τα τέλη Μαΐου 2018 και επίσημα με την Απόφαση 39848/29.05.2018.

Όσον αφορά στα ζητήματα που ανέκυψαν από την αυτοψία της CPT σε ΠΡΟ.ΚΕ.Κ.Α. και Α.Τ., η συζήτηση κατά τη συνεδρίαση της Επιτροπής επικεντρώθηκε γύρω από τα εξής σημεία:

Το πρώτο θέμα, που τονίστηκε από την πλειονότητα των φορέων, είναι οι **συνθήκες κράτησης**. Αυτές ποικίλλουν, βέβαια, ανάλογα με τα Προαναχωρησιακά Κέντρα. Ειδικά όσον αφορά στο **ΠΡΟ.ΚΕ.Κ.Α. στο Φυλάκιο στον Έβρο**, το οποίο, μεταξύ άλλων, επισκέφτηκε η CPT, οι συνθήκες είναι εξαιρετικά δύσκολες. Μεταξύ των ζητημάτων που εντοπίζονται σε αυτό το Κέντρο, είναι ο υπερπληθυσμός και η **κράτηση γυναικών μαζί με άνδρες**, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε περιστατικά σεξουαλικής βίας. Επίσης, σοβαρό ζήτημα σε αυτό και σε άλλα Κέντρα είναι και η **έλλειψη διερμηνείας**, εξαιτίας της οποίας οι αιτούντες άσυλο και οι μετανάστες δεν είναι σε θέση να ενημερωθούν για τα δικαιώματά τους. Ακόμη, η **επικοινωνία**, η ελευθερία πρόσβασης, δηλαδή, στο κινητό τηλέφωνο, διαφέρει από Κέντρο σε Κέντρο και κατά κανόνα παραβιάζεται.

Παράλληλα με τις συνθήκες, ένα δεύτερο ζήτημα είναι το **χρονικό διάστημα της διοικητικής κράτησης**, το οποίο, κατά κανόνα, δεν μπορεί να υπερβαίνει το τρίμηνο για τους αιτούντες άσυλο και το εξάμηνο για τους λοιπούς μετανάστες. Άλλωστε, σύμφωνα και με το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο, η διοικητική κράτηση αποτελεί ένα **κατ' εξαίρεση μέτρο**, όταν υπάρχουν συγκεκριμένοι σοβαροί λόγοι και δεν δύνανται να εφαρμοστούν **εναλλακτικά μέτρα**. Ιδιαίτερα προβληματική είναι,

τέλος, η **πολύμηνη κράτηση σε Α.Τ.**, όπου δεν υπάρχει ούτε η στοιχειώδης δυνατότητα προαυλισμού, όπως και τα φαινόμενα της αστυνομικής βίας και αυθαιρεσίας κατά κρατουμένων.

Το τρίτο σοβαρό ζήτημα είναι οι **ασυνόδευτοι ανήλικοι**. Παρά τις προσπάθειες, είναι ιδιαίτερα προβληματικό το γεγονός ότι ακόμα κρατείται ένας μικρός αριθμός, έστω και για λίγο χρονικό διάστημα. Επίσης, αναλύθηκε και το θέμα **εξέτασης και διακρίβωσης της ανηλικότητας**.

Το τέταρτο ζήτημα, που απασχόλησε τη CPT και τους φορείς, είναι οι **μαρτυρίες για άτυπες παράνομες επαναπροωθήσεις στον Έβρο**. Εκτός των παραπάνω, πέρα από τις προκαταρκτικές παρατηρήσεις της Επιτροπής, αναδείχτηκε για ακόμη μια φορά από τη συζήτηση και το γενικότερο πρόβλημα του **γεωγραφικού περιορισμού στα ανατολικά νησιά του Αιγαίου**, που έχει επιβληθεί από τη Συμφωνία Ε.Ε. – Τουρκίας.

Παρά τα σοβαρά προβλήματα που εντοπίζονται, όλοι οι φορείς συνομολόγησαν, βέβαια, ότι τα πράγματα έχουν βελτιωθεί από το 2015 και μετά, τόσο ως προς τον αριθμό των κρατουμένων, όσο και ως προς τις συνθήκες. Από την πλευρά των εκπροσώπων της Κυβέρνησης, τονίστηκε ότι γίνεται προσπάθεια όλες αυτές οι διαδικασίες να είναι σύμφωνες με τις εγγυήσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, έχουν υπάρξει διαταγές και εγκύκλιοι προς το αστυνομικό προσωπικό προς αυτήν την κατεύθυνση και σε περιπτώσεις αστυνομικής αυθαιρεσίας έχουν διαταχθεί οι προβλεπόμενες πειθαρχικές και διοικητικές έρευνες. Επίσης, ως προς τις συνθήκες στα ΠΡΟ.ΚΕ.Κ.Α., έχουν γίνει προσλήψεις, τόσο ιατρών και νοσηλευτών, όσο και κοινωνικών λειτουργών, μέσω της ΑΕΜΥ, ενώ η πλήρωση των θέσεων διερμηνέων είναι πιο δύσκολη. Τέλος, υπήρξε διαβεβαίωση ότι η πρακτική της πολύμηνης κράτησης αλλοδαπών σε Α.Τ. έχει σταματήσει, ενώ δεν αποτελεί βούληση, ούτε της Πολιτείας, ούτε της Αστυνομίας, η κράτηση ασυνόδευτων ανηλίκων, η κατάσταση για τους οποίους αναμένεται να βελτιωθεί καθοριστικά με το νέο πλαίσιο για την Επιτροπεία, που ψηφίστηκε πρόσφατα στη Βουλή.

Σε συνέχεια της συζήτησης των προκαταρκτικών παρατηρήσεων της CPT, οι κύριες **προτάσεις**, που χρειάζεται να προωθήσει η Ειδική Μόνιμη Επιτροπή, είναι οι ακόλουθες:

α) Η ανάγκη ουσιαστικής και βιωματικής εκπαίδευσης του προσωπικού, τόσο στις δομές ψυχικής υγείας, όσο, κυρίως, στα Αστυνομικά Τμήματα και στα ΠΡΟ.ΚΕ.Κ.Α.. Μόνο έτσι θα μπορέσει να επιτευχθεί η πρόληψη, που είναι πολύ πιο σημαντική από την αντιμετώπιση των μετέπειτα προβλημάτων.

β) Η κατάργηση της καθήλωσης ως μέτρο νοσηλείας των ψυχικά ασθενών, η προώθηση των ανοιχτών ψυχιατρικών κλινικών και η διασφάλιση κατάλληλων συνθηκών περίθαλψης σε όλες τις δομές ψυχικής υγείας.

γ) Η επανεξέταση της λειτουργίας των ΠΡΟ.ΚΕ.Κ.Α. συνολικά. Προς αυτόν τον σκοπό, πρέπει να σχεδιαστεί ένα σύστημα με εναλλακτικά της κράτησης μέτρα και η διοικητική κράτηση να αποτελέσει, στην πράξη, το ύστατο κατ' εξαίρεση μέτρο, ενώ σε αυτές τις περιπτώσεις πρέπει να διασφαλίζονται αξιοπρεπείς συνθήκες και η ανώτατη διάρκεια της κράτησης σύμφωνα με τον νόμο.

δ) Ο πλήρης τερματισμός της κράτησης ασυνόδευτων ανηλίκων, μέσα από την εφαρμογή των διατάξεων του νέου νόμου για την Επιτροπεία και τη φιλοξενία τους σε κατάλληλες δομές.

ε) Η ενδεδειγμένη διερεύνηση από τις Αρχές των καταγγελιών για επαναπροωθήσεις στον Έβρο.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ:

- Εξέταση κάθε δυνατότητας, ώστε να εξασφαλιστεί ένα αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης για τους συνταξιούχους.

- Εξασφάλιση επαρκούς αριθμού διερμηνέων και μεταφραστών, ειδικά στα νησιά, σύμφωνα με τις ανάγκες των εισερχόμενων προσφύγων.

- Άνοιγμα διαλόγου για το μάθημα των θρησκευτικών, με σεβασμό στις διαφορετικές θρησκευτικές πεποιθήσεις.

- Αποποινικοποίηση κάποιων πράξεων και αντικατάστασή τους με διοικητικά πρόστιμα και μεγαλύτερη αξιοποίηση του μέτρου της κοινωνικής εργασίας.

- Αναζήτηση των κατάλληλων προϋποθέσεων για τη θεσμοθέτηση του δικαιώματος ψήφου για τους Έλληνες του εξωτερικού.

- Ενδυνάμωση του ρόλου του «Κεντρικού Επιστημονικού Συμβουλίου για την αντιμετώπιση της θυματοποίησης και της εγκληματικότητας των ανηλίκων» (Κ.Ε.Σ.Α.Θ.Ε.Α.), ενίσχυση σε αριθμό και αρμοδιότητες των επιμελητών ανηλίκων.

- Στήριξη των αποφυλακισθέντων και κοινωνική ενσωμάτωσή τους.

- Μεταφορά, το ταχύτερο δυνατό, των ασυνόδευτων ανηλίκων σε κατάλληλες δομές φιλοξενίας.

- Καθιέρωση μιας ετήσιας ειδικής συνεδρίασης της Επιτροπής Ισότητας, Νεολαίας και Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, με προσκεκλημένες τις οργανώσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα, με στόχο έναν οιοσδήποτε απολογισμό των εξελίξεων του έτους στο πεδίο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

- Υλοποίηση των υποστηρικτικών διατάξεων για τη συμμετοχή των Ρομά, με εφαρμογή των απαραίτητων ελέγχων και παρεμβάσεων.
- Ενεργοποίηση των Δήμων στην προώθηση κοινωνικών πολιτικών για τους Ρομά, σε συνεργασία με την Κεντρική Διοίκηση.
- Ρύθμιση μέσω ειδικής νομοθεσίας του ζητήματος των ανιθαγενών Ρομά και επίλυση ζητημάτων μη εγγραφής ή λανθασμένων και ελλιπών εγγραφών στα ληξιαρχεία.
- Διασφάλιση εξατομικευμένης και εστιασμένης αστυνομικής έρευνας σε περιπτώσεις παραβατικότητας, ώστε να εκλείψουν φαινόμενα γενικευμένης έρευνας σε ολόκληρους καταυλισμούς.
- Υλοποίηση του σχεδίου για την κοινωνική ένταξη των Ρομά σε ό,τι αφορά τη στέγαση, εκπαίδευση, εργασία και κοινωνική αλληλεγγύη.
- Κατάργηση της καθήλωσης ως μέτρο νοσηλείας των ψυχικά ασθενών.
- Εφαρμογή των εναλλακτικών της κράτησης μέτρων και μόνο κατ' εξαίρεση εφαρμογή της διοικητικής κράτησης αλλοδαπών.
- Παρουσία εκπαιδευμένου προσωπικού στα ΠΡΟ.ΚΕ.Κ.Α., σύμφωνα με τις ανάγκες των κρατουμένων.
- Πλήρης τερματισμός της κράτησης ασυνόδευτων ανηλίκων - ενεργοποίηση των διατάξεων για την Επιτροπεία.
- Ενδελεχής διερεύνηση από τις Αρχές των επαναλαμβανόμενων καταγγελιών για παράνομες επαναπροωθήσεις στον Έβρο και απόδοση ευθυνών.

IV. Τέλος, οι Εισηγήσεις των μελών της Επιτροπής πάνω στις θεματικές ενότητες «Θέματα Ισότητας των Φύλων», «Θέματα Νεολαίας» και «Θέματα Δικαιωμάτων του Ανθρώπου» έγιναν δεκτές κατά πλειοψηφία και απαρτίζουν την Έκθεση της Επιτροπής, η οποία υποβάλλεται προς την Ολομέλεια της Βουλής.

Αθήνα, 8 Νοεμβρίου 2018

Η ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

ΑΦΡΟΔΙΤΗ ΣΤΑΜΠΟΥΛΗ

Η Α΄ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ

Η Β΄ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ

ΣΟΦΙΑ ΒΟΥΛΤΕΨΗ

ΧΑΡΟΥΛΑ (ΧΑΡΑ) ΚΕΦΑΛΙΔΟΥ

ΤΑ ΜΕΛΗ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ ΔΡΙΤΣΕΛΗ

ΜΑΡΙΑ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΧΟΥΣΕΪΝ ΖΕΪΜΠΕΚ

ΑΝΝΑ - ΜΙΣΕΛ ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΪΧΑΝ ΚΑΡΑ ΓΙΟΥΣΟΥΦ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΟΥΚΟΔΗΜΟΣ

ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ (ΦΡΟΣΩ) ΚΑΡΑΣΑΡΛΙΔΟΥ

ΕΛΕΝΗ ΡΑΠΤΗ

ΑΣΤΕΡΙΟΣ ΚΑΣΤΟΡΗΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΑΪΒΑΤΙΔΗΣ

ΘΕΟΔΩΡΑ ΜΕΓΑΛΟΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΓΚΙΟΚΑΣ

ΕΛΙΣΣΑΒΕΤ ΣΚΟΥΦΑ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΤΣΙΚΗΣ

ΕΛΕΝΗ ΣΤΑΜΑΤΑΚΗ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΥΡΩΤΑΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΕΓΑΛΟΜΥΣΤΑΚΑΣ